

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра німецької та французької мов і методики їх навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри німецької та французької мов
і методики їх навчання

кандидат психологічних наук, доцент

_____ Василь ЛОПУШАНСЬКИЙ

«_____» _____ 2025 р.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА У
ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (англійська))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації: Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури

Автор роботи: **Унятицька Олеся Ярославівна**

підпис

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

Намачинська Галина Ярославівна

підпис

Дрогобич, 2025

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

(тема роботи)

Оцінка за стобальною шкалою:

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

Дата

Голова ЕК _____
підпис _____ прізвище, ім'я _____

Секретар ЕК _____
підпис _____ прізвище, ім'я _____

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена всебічному дослідженню ефективності педагогічних технологій у розвитку особистісної освіти та професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Висвітлено роль вчителя англійської мови, зокрема в організації навчального процесу через обговорення різних тем, стимулювання спілкування серед учнів, а також формування моральних якостей, пов'язаних із матеріалом уроку. Однією з головних цілей вчителя є розвиток у учнів почуття відповідальності, поваги до інших, сумлінного ставлення до праці, а також виховання гордості за свою країну, народ, культуру й мову, одночасно сприяючи позитивному ставленню до іншомовної культури.

Зазначено, що сучасне викладання англійської мови вимагає значних змін у вимогах до професійних компетенцій та особистісних характеристик вчителя, що пов'язано як з реформами в освіті, так і зі зміною парадигми іншомовної освіти.

У роботі розглядається проблема особистісного розвитку у процесі підготовки учителів англійської мови. Підготовка кваліфікованих педагогів вимагає не лише професійних знань і навичок, але й розвитку особистісних якостей, таких як емоційний інтелект, емпатія, здатність до саморефлексії та творчий підхід до вирішення проблем. Особистісний розвиток майбутнього вчителя є ключовим фактором для ефективного викладання англійської мови, оскільки він впливає на здатність вчителя мотивувати та надихати учнів, створювати позитивну навчальну атмосферу та адаптуватися до змінних умов навчального середовища. У статті проаналізовано методи та стратегії, які можуть сприяти особистісному розвитку учителів під час їхньої професійної підготовки, а також підкреслено важливість інтеграції цих аспектів у програми підготовки педагогів.

Ключові слова: особистісна освіта, компетентність, підготовка вчителя англійської мови, іншомовна комунікація.

ABSTRACT

This master's thesis is dedicated to a comprehensive study of the effectiveness of pedagogical technologies in the development of personal education and professional competence of future English teachers. It highlights the role of the English teacher, particularly in organizing the learning process through discussions on various topics, stimulating communication among students, and fostering moral qualities related to the lesson material. One of the teacher's main goals is to develop a sense of responsibility, respect for others, and a conscientious attitude toward work in students, while also instilling pride in their country, people, culture, and language, and simultaneously promoting a positive attitude toward foreign cultures.

It is noted that modern English language teaching requires significant changes in the demands placed on the professional competencies and personal characteristics of language teachers, linked both to educational reforms and to a shift in the paradigm of foreign language education.

The paper examines the issue of personal development in the training of English language teachers. Preparing qualified educators requires not only professional knowledge and skills but also the development of personal qualities such as emotional intelligence, empathy, self-reflection, and a creative approach to problem-solving. The personal development of future teachers is a key factor for effective English language teaching, as it influences the teacher's ability to motivate and inspire students, create a positive learning atmosphere, and adapt to changing educational environments. The article analyzes methods and strategies that can promote the personal development of teachers during their professional training and emphasizes the importance of integrating these aspects into teacher education programs.

Keywords: personal education, competence, English teacher training, foreign language communication.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Методологічні підходи до дослідження проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя в сучасній освітній системі	
1.2. Професійний саморозвиток педагога як психологічна і педагогічна категорія	
1.3. Зв'язок між поняттями «розвиток» і «саморозвиток» особистості	
Висновки до першого розділу	
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ	
2.1. Міжнародний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку	...
2.2. Підготовка майбутніх вчителів англійської мови до професійного саморозвитку в педагогічних університетах	
Висновки до другого розділу	
ВИСНОВКИ	
SUMMARY	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

У сучасному світі, що швидко змінюється, роль освіти і навчання стає все більш важливою для забезпечення соціального і економічного розвитку. Підготовка кваліфікованих фахівців, зокрема вчителів англійської мови, є критично важливою для досягнення високих стандартів освіти. Важливо не тільки забезпечити майбутнім педагогам знання та навички, необхідні для їхньої професійної діяльності, але і сприяти їхньому особистісному розвитку, який є основою для ефективного викладання і взаємодії з учнями.

Актуальність теми. Сьогодні ми спостерігаємо значні зміни у всіх сферах нашого суспільства. Професійна підготовка майбутніх фахівців займає одне з ключових місць у соціальному та економічному прогресі країни. Роль особистості в історії неможливо переоцінити, так само як і роль викладача у навчанні іноземної мови. Процес навчання є двостороннім: як учитель, так і учень несуть рівну відповідальність за результат. Хоча Майкл Уест стверджував, що «іноземній мові не можна навчити, їй можна тільки навчитися», роль викладача у організації навчального процесу залишається важливою. Сучасні вимоги до навчання іноземної мови ставлять на перше місце інтереси та потреби учня, роблячи процес навчання більш «центричним на учневі», що є правильним. У кожному випадку слід враховувати потреби цільової аудиторії, але однією з основних потреб учнів є наявність наставника, який може зробити навчання доступним, цікавим, ефективним та мотивуючим, забезпечуючи успіх у вивченні іноземної мови.

Питання підвищення ефективності навчання іноземним мовам має різні відповіді, залежно від підходів до нього. Можна розглядати і зміну загальної стратегії навчання, наприклад, упровадження компетентісно-діяльнісного підходу, що нині домінує в освітньому просторі. Також можливе оновлення змісту навчання, надаючи йому більш практичної або комунікативної спрямованості. Однак незалежно від того, які нововведення пропонуються для вдосконалення процесу вивчення іноземних мов, їх реалізація все одно залежить від учителя, який володіє технологією навчання, тобто мистецтвом професійного викладання іноземної мови. У науковій літературі проблеми освітньої компетентності досліджували такі автори, як О. Овчарук, О. Пехота, С. Сисоєва та інші. Однак,

багато аспектів формування особистісної освіти майбутнього вчителя англійської мови залишаються недостатньо вивченими, зокрема, зміст і структура цієї освіти, можливості діагностування, методики та технології її формування. Це помітно негативно впливає на якість мовно-педагогічної освіти.

Сучасний етап розвитку суспільства викликає суттєві зміни в ціннісних орієнтаціях, установках і потребах людей, а також у розумінні ними своїх життєвих перспектив. Установлюються нові вимоги до особистості, її активності та форм прояву життєвої позиції. У таких умовах зростає роль і відповідальність педагогів, які повинні формувати у своїх вихованцях соціально корисні якості. Однак, успішність цього завдання залежить від професійних і особистісних якостей вчителя та його відповідності потребам часу.

Стає все очевиднішим, що модернізація освіти вимагає активізації особистісного і професійного потенціалу вчителя. Для цього необхідно створення реальних змін у педагогічній освіті, зокрема, психолого-педагогічних умов для прийняття майбутніми вчителями цілей і змісту освіти, а також включення їх у самостійний, особистісно значимий процес професійного розвитку.

Сучасні цілі навчання охоплюють не тільки розвиток інтелекту, а й емоцій, волі, формування потреб, інтересів, ідеалів та рис характеру. Все навчання повинно бути спрямоване на розвиток особистості і індивідуальності студента, на реалізацію його потенціалу. Формування особистості майбутнього вчителя, яка здатна реалізувати свої можливості, бути соціально стійкою і мобільною, адаптуватися до змінних обставин життя та бути щасливою, є справжньою метою сучасної освіти, що відповідає гуманно-особистісній спрямованості та сучасним орієнтирам.

У відповідності з цією метою психолого-педагогічні підходи в діяльності освітніх установ середньої професійної освіти, а також форми організації навчально-професійної діяльності, системи і методи роботи повинні оновлюватися, що вимагає пошуку, уточнення і коригування.

Актуальність проблеми і недостатність її вивчення вплинули на вибір теми магістерської роботи: «Проблема особистісної освіти у підготовці вчителя англійської мови». Метою роботи є обґрунтування та експериментальна перевірка

ефективності педагогічної технології розвитку особистісної освіти та професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Завданнями є: – аналіз сучасного стану проблеми вітчизняної і зарубіжної наукової літератури; – розкриття суті і змісту понять «особистісна освіта», «професійна компетентність вчителя англійської мови», «педагогічна технологія»; – визначення критеріїв і рівнів сформованості професійної компетентності вчителя англійської мови; – обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічної технології розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя англійської мови.

Об'єкт дослідження – особистісна освіта студентів мовних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених цілей у дослідженні використовувалися такі методи:

- **Теоретичний та конструювання;**
- **Емпіричні:** дослідження, як спостереження, анкетування, бесіди, інтерв'ювання, тестування та метод експертних оцінок..
- **Статистичні:** для обробки результатів якісного та кількісного аналізу застосовувалися методи математичної статистики, зокрема формули обчислення середньоарифметичного показника.

Практичне значення дослідження полягає в можливості ефективного впровадження сформульованих теоретичних положень та отриманих експериментальних даних у навчальний процес освітніх закладів.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Методологічні підходи до дослідження проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя в сучасній освітній системі

На початковому етапі аналізу теоретичних засад дослідження професійної підготовки майбутніх учителів до безперервного саморозвитку особливої уваги потребує з'ясування методологічних підходів, покладених в основу роботи. Методологія трактується як цілісна система наукових положень, що визначають фундаментальні принципи наукового пізнання, а також окреслюють сукупність методів, прийомів та шляхів здійснення наукового пошуку. Важливою характеристикою методологічних принципів є їхня здатність задавати вихідні наукові позиції, спрямовувати логіку дослідницького процесу та забезпечувати цілісність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів. [9, с. 88].

Під час планування та виконання педагогічного дослідження необхідно спиратися на методологічні принципи та конкретно-наукові форми їх реалізації відповідно до теоретичних концепцій дослідника, як зазначає С. Гончаренко [9, с. 84]. Теоретико-методологічне підґрунтя визначає орієнтири дослідження на конкретний підхід у науці для вирішення поставлених завдань.

С. Гончаренко виділяє кілька рівнів методології: перший рівень – філософські знання, які охоплюють основи дослідження, його світоглядні функції та загальнотеоретичні засади; другий рівень – загальнонаукова методологія (системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно орієнтовані підходи, характеристики різних типів наукових досліджень, їхні складові: гіпотеза, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження тощо); третій рівень – конкретно-наукова методологія, що включає набір методів і принципів дослідження, застосовуваних у специфічній дисципліні, такій як педагогіка [9, с. 88].

На думку Дерези І. С., методологічний підхід є стратегією, заснованою на основних положеннях теорії, яка визначає напрямки пошуку стосовно предмета

дослідження [12, с. 19]. Підхід може трактуватися як вихідний концептуальний принцип, базова позиція чи ключове положення (наприклад, цілісний, комплексний, системний, синергетичний та ін.), а також як певний напрям аналізу об'єкта дослідження — історичний, логічний, змістовий, формальний тощо. Іншими словами, підходи визначають спосіб організації наукового пізнання та орієнтують дослідника на вибір оптимальних засобів для вивчення конкретного явища.

У педагогічній теорії поняття «підхід» використовують для визначення аспектів розгляду чи аналізу освітніх явищ або процесів, вихідної наукової позиції моделювання об'єкта освітньої практики та властивостей діяльності в конкретній галузі освіти. Категорія «підхід» охоплює компоненти, такі як основні поняття навчання, принципи педагогічної діяльності, методи та прийоми організації освітнього процесу [5, с. 71]. У нашому дослідженні «підхід» розглядається як початкова позиція для реалізації діяльності, спрямованої на постійний професійний саморозвиток майбутніх педагогів.

Аналіз наукових джерел вказує на відсутність єдиного методологічного підходу до поняття «саморозвиток». Різноманітність і багатогранність його проявів свідчать про складність та неоднозначність цієї категорії [3].

Підготовка майбутніх педагогів до безперервного професійного самовдосконалення неможлива без акценту на цінностях і механізмах перетворення суспільних цінностей на особистісні. Саме цінності формують зміст професійної освіти, що включає розвиток і постійний саморозвиток особистості.

Цінності педагогічної діяльності не виникають спонтанно; вони залежать від політичних і економічних умов сучасного суспільства, що певною мірою впливають на педагогіку. Позицію І. Ісаєва, який стверджує, що якості особистості педагога, такі як індивідуальні, особистісні та комунікативні професійні якості, є важливими для професійно-педагогічної діяльності і сприяють безперервному саморозвитку [2], цілком поділяємо.

Науковці С. Маслов і Т. Маслова узагальнили найбільш важливі цінності для студентів педагогічних університетів. До них відносяться: гуманістичні цінності, професійно-моральні цінності (добро, співчуття, милосердя, щирість, професійний обов'язок, цінності творчої самореалізації (удосконалення професійних здібностей,

постійне самовдосконалення, інновації), інтелектуальні цінності (істина, професійні знання, творчість, пізнання, доступ до інформації), соціальні цінності (традиції, сім'я, любов до дітей) та інші [5]. Згідно з цією класифікацією, постійне професійне самовдосконалення майбутніх педагогів можна віднести до цінностей творчої самореалізації.

Згідно з Стельмах С, вибір цінності, такої як безперервний професійний саморозвиток, визначає довгостроковий план поведінки та змістову перспективу діяльності особистості. Таким чином, ціннісні орієнтації є внутрішнім чинником свідомості і самосвідомості особистості [66].

Дослідник підкреслює, що формування особистісних цінностей неможливе виключно за рахунок змісту навчальної дисципліни чи використання окремих дидактичних методів [66]. За його словами, завдання педагога полягає не лише в наданні вихованцям конкретної системи цінностей, а в переконанні їх у важливості самостійного формування такої системи та стимулюванні їх до активної роботи над цим процесом. На нашу думку, переконання майбутніх педагогів у важливості самостійного формування системи особистих цінностей, де безперервний професійний саморозвиток має чільне місце, є пріоритетним завданням.

Як показали дослідження Гаврілової Л, наявні у суб'єкта професійні цінності визначають процес саморозвитку і формують ключові перспективи змістоутворення [7].

Важливо зазначити, що аксіологічний підхід у навчанні студентів позитивно вплине на формування їхніх ціннісних орієнтацій щодо постійного професійного саморозвитку, сприяючи усвідомленню власної значущості як майбутнього вчителя в умовах сучасного світу. Це допоможе зрозуміти, як будувати свою професійну кар'єру та досягати мети у сфері безперервної професійної самоосвіти.

С. Безбородих вважає, що основним шляхом формування конкурентоспроможного спеціаліста є діяльнісний підхід, адже засвоєння структури і технології професійної діяльності спонукає особистість до самоорганізації, самореалізації та самоконтролю – важливих складових професіоналізму. Діяльність надає можливості для саморозвитку і відкриває реальні перспективи професійного становлення. Безперервний розвиток майбутніх

фахівців включає професійне навчання і саморозвиток, де важливо організувати процеси розвитку конкурентоспроможних і особистісних здібностей [3].

Діяльнісний підхід, впливаючи на цілі та завдання педагогічного процесу, перебудовує його процесуально-технологічний аспект так, щоб суб'єкти освітнього процесу могли оволодіти діяльністю у її цілісному вигляді. Цей підхід орієнтований на організацію процесу навчання, який набуває діяльнісного характеру.

Навчальна діяльність студентів може бути мотивована різними факторами, такими як підготовка до професійної праці, прагнення до інтелектуальної еліти, спілкування з однолітками, самовдосконалення, професійне самовдосконалення тощо.

Діяльнісний підхід у професійній підготовці забезпечує формування нового типу фахівця – педагога, здатного до безперервного професійного саморозвитку.

Компетентнісний підхід, який швидко впроваджується в сучасній освіті, передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, формування не лише знань і навичок, а й досвіду їх застосування в нестандартних ситуаціях. Компетентнісний підхід (competence-based approach) орієнтується на опис результатів навчання через компетентності, є ключовим для реалізації цілей Болонського процесу і студентоцентрованим.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на таких цілях освіти, як здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності особистості, що особливо важливо для професійного саморозвитку.

Компетентності повинні демонструвати повний спектр завдань, які можуть виникнути у професійній діяльності, ведучи до мети компетентності як цілісної характеристики спеціаліста, здатного вирішувати різноманітні завдання професійної діяльності.

Ярошенко А. вважає, що компетентнісний підхід є одним із напрямків модернізації освіти, який забезпечує високу готовність випускників до успішної діяльності в різних сферах завдяки сформованій системі ключових компетентностей, і відповідає сучасним вимогам освітніх стандартів.

Компетентність або компетентності (англ. competence, competences) представляють собою динамічну комбінацію знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, а також морально-етичних цінностей. Це визначає здатність особи успішно виконувати професійні та подальші навчальні завдання і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Компетентності є основою кваліфікації випускника. Важливо відзначити, що компетентність як набуті здатності до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією як наданими особі повноваженнями.

Основні аспекти професійної компетентності педагога, які найчастіше зазначаються в дослідженнях, включають активну педагогічну діяльність, яка спрямована на розвиток особистості учня і вчителя [11]. Безперервна професійна самоосвіта в цьому контексті орієнтована на трансформацію особистості майбутнього педагога.

Професійна компетентність вчителя визначається як пошукова діяльність, що базується на знаннях, вміннях і навичках, а також усвідомленому розумінні своєї ролі в суспільстві. Вона включає безперервне самовдосконалення і саморозвиток особистості, що дозволяє організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб сприяти створенню творчої особистості. Підтримуємо таку оцінку безперервного професійного саморозвитку.

У контексті нашого дослідження особливу значущість мають праці С. Іванової, яка доводить, що професійна компетентність учителя є багатовимірним утворенням і включає чотири ключові компоненти. Вони формуються під час здобуття вищої освіти та продовжують розвиватися у процесі подальшої педагогічної практики. Зокрема, це:

спеціальний компонент – здатність якісно здійснювати професійну діяльність і планувати індивідуальну траєкторію свого подальшого розвитку;

соціальний компонент – уміння взаємодіяти у професійному колективі, ефективно співпрацювати та брати на себе соціальну відповідальність;

індивідуальний компонент – опанування засобів самореалізації, готовність до професійного вдосконалення та раціональне планування особистої трудової діяльності;

особистісний компонент – здатність до самовираження й особистісного зростання, що допомагає запобігати професійним деформаціям [20]. Остання складова є особливо важливою для нашого дослідження.

Підхід, орієнтований на розвиток компетентностей, якими студенти повинні оволодіти під час навчання. Це дозволяє розвивати здатність практично діяти і творчо застосовувати набуті знання та досвід у професійній діяльності [6]. На нашу думку, реалізація цього підходу сприяє розвитку професійної компетентності, зокрема готовності до постійного професійного саморозвитку.

Підхід, що базується на формуванні компетентностей передбачає формування практичних умінь професійного самовдосконалення, акцентуючи увагу на переорієнтації з навчального процесу на практичні результати. Це включає можливість майбутніх вчителів забезпечувати власний професійний саморозвиток і застосовувати отримані вміння у практиці.

Застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогів до постійного професійного саморозвитку забезпечує досягнення високої якості фахової підготовки, результатом якої є особистість педагога, здатного до вирішення різноманітних суспільних і професійних завдань, конкурентоспроможного на ринку праці, готового практично діяти і впевнено використовувати отриманий досвід.

Особистісний підхід орієнтований на врахування індивідуальних потреб кожного учасника навчального процесу, що сприяє особистісному та професійному зростанню. Центральним суб'єктом удосконалення в контексті особистісного підходу є особистість.

Перші теоретичні положення щодо особистісно зорієнтованого навчання почали формувати психологи гуманістичного напрямку (К. Роджерс, А. Маслоу тощо), а також внесків учених-психологів (І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонт'єв, Г. Костюк тощо).

Особистісний підхід охоплює всі аспекти педагогічного процесу, радикально змінюючи його основи, зокрема мету. Він ставить в центр завдання розвитку особистісних якостей як учнів, так і педагогів, а також їх особистісного досвіду.

Особистісно орієнтована педагогічна освіта виконує важливу функцію формування особистості, допомагаючи людині усвідомити себе як унікальну

індивідуальність, що є частиною культури, життєтворчості та професійної соціалізації.

Основні принципи особистісно зорієнтованої освіти включають: розвиток особистості через організацію її діяльності; інтеграцію особистісних і предметних аспектів діяльності; орієнтацію освіти на інтереси і здібності особистості на всіх її рівнях розвитку; розуміння навчально-пізнавальної діяльності як особистісно значущої.

Мета особистісно зорієнтованого підходу полягає у підтримці унікальності кожного студента, розвитку його здатності до саморозвитку та самопізнання, формуванні навичок адекватної самооцінки, а також у створенні умов для навчання через активну співпрацю всіх учасників освітнього процесу.

У контексті дослідження професійного саморозвитку майбутніх педагогів особливу увагу слід приділяти концепціям психолога І. Кона, який підкреслює, що особистісний підхід є ключовим методологічним принципом організації педагогічного процесу. Він спрямований на розвиток особистісних властивостей індивіда, забезпечуючи формування внутрішньої мотивації, автономності та відповідальності за власне навчання і професійне зростання.

О. Дубасенюк, спираючись на роботи Л. Качалової, виділяє основні характеристики особистісно зорієнтованого підходу: організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогом та студентами; створення умов для самоактуалізації особистості; стимулювання її активної участі у навчальному процесі; підтримка внутрішньої та зовнішньої мотивації; забезпечення задоволення від спільного вирішення навчальних завдань; розвиток умінь до самооцінювання, саморегуляції та самореалізації; а також трансформація ролі педагога з контролера на фасилітатора навчання [14].

Таким чином, особистісно зорієнтований підхід виступає методологічною основою сучасної педагогічної діяльності, формуючи у майбутніх педагогів готовність до безперервного професійного саморозвитку. Він сприяє збереженню та розвитку процесів самопізнання, самопобудови та самореалізації особистості, а також закладає основу для професійної автономії та усвідомленого підходу до подальшої педагогічної практики.

Освітньо-виховний простір і життєдіяльність людини не завжди є чітко структурованою системою, а часто підпорядковується складним закономірностям. Самоорганізація педагогічної системи відбувається в умовах кризового стану, коли структура не відповідає новим вимогам.

Такий кризовий стан характерний для системи підготовки майбутніх вчителів до безперервного професійного самовдосконалення через невідповідність між сучасними концепціями саморозвитку і роллю професійного саморозвитку в підготовці спеціалістів. Основне джерело розвитку закладене всередині системи, але для запуску механізму самоорганізації потрібно зовнішнє "підживлення". Процес підготовки майбутніх вчителів має великий потенціал для формування готовності до постійного професійного саморозвитку, і має бути керованим з урахуванням впливових факторів.

Педагогічні системи мають кілька альтернативних шляхів розвитку. Відсутність жорсткої визначеності дозволяє вибір шляхів розвитку. Процес підготовки педагогів до безперервного професійного саморозвитку, розробка і впровадження науково-методичних систем також має кілька шляхів реалізації, залежно від багатьох факторів.

Самоорганізація відбувається в результаті взаємодії випадковості і необхідності, і завжди пов'язана з переходом від несталості до сталості. Малі збурення можуть викликати значні зміни в системі. У нашому контексті нові вимоги до професійної підготовки можуть сприяти розвитку готовності до безперервного професійного саморозвитку. Таким чином, синергетика в педагогіці відкриває можливості для інтегрованого підходу до вивчення педагогічних систем і підготовки майбутніх педагогів.

З огляду на теоретичні положення, можна підсумувати: готовність майбутніх вчителів до безперервного професійного саморозвитку є системною характеристикою з власною структурою, включаючи мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, організаційно-діяльнісний, емоційно-вольовий та рефлексивно-оцінний компоненти. Особистість майбутнього вчителя розглядається як система, а процес підготовки до безперервного саморозвитку – як педагогічна система, ефективність якої перевіряється експериментально.

Таким чином, готовність майбутніх вчителів до безперервного професійного саморозвитку є важливим аспектом сучасної педагогічної науки і практики, що потребує комплексного підходу та врахування нових методологічних тенденцій [18, с. 41].

У результаті теоретичного аналізу було з'ясовано особливості нового підходу в педагогіці, відомого як «х'ютагогіка». Цей підхід орієнтований на акумулювання інноваційних практик в організації самоосвіти, пошук ефективних методів саморозвитку через свідоме включення в освітній процес і привернення уваги педагогічної спільноти до нової парадигми освіти, де особистість стає менеджером власних знань. Х'ютагогіка – це сучасна концепція безперервної освіти як стилю життя і самоосвіти як основної форми навчання. Це новий науковий напрямок, який можна умовно назвати педагогікою самостійного навчання [20].

Л. Блашке (L. Blaschke) стверджує, що х'ютагогіка розширює і поглиблює андрагогічний підхід до навчання, розглядаючи її як його продовження. В андрагогіці навчальний план, завдання, обговорення і система оцінювання розробляються відповідно до потреб учня [20].

У х'ютагогіці сам учень стає менеджером власної освіти: викладач (фасилітатор) надає освітній контент і матеріали, а студент сам вибирає курс, планує його виконання та створює індивідуальну навчальну карту. Водночас, дискусії з викладачем залишаються ключовим елементом навчання.

Термін «х'ютагогіка» вперше був введений у праці С. Хейса та С. Кеньйона під назвою «Від андрагогіки до х'ютагогіки».

Х'ютагогіка визначається як новий підхід до організації навчання дорослих, концепція самостійного навчання, яка пояснює, як навчатися самостійно в умовах інформаційної епохи.

О. Нікулочкіна систематизує відмінності між педагогікою, андрагогікою та х'ютагогікою, вказуючи, що педагогіка охоплює виховання та освіту дітей шкільного віку, андрагогіка – освіту дорослих, а х'ютагогіка – самоосвіту. Х'ютагогічний підхід передбачає організацію гнучкого, індивідуалізованого навчального процесу, у якому консультант – реальний чи віртуальний – виступає не як безпосередній керівник, а як провідник і ресурсний посередник. У цьому підході студент самостійно конструює власну траєкторію навчання, визначає зміст,

програму, методи та форми оцінювання результатів. Така модель сприяє розвитку автономності, здатності до саморегуляції, критичного мислення та активного управління власним навчальним процесом, що є особливо актуальним у підготовці фахівців, здатних до безперервного професійного і особистісного розвитку. Таким чином, інтеграція цих підходів як методологічної основи для підготовки майбутніх вчителів до постійного професійного саморозвитку дозволяє теоретично розглянути шляхів і способів вирішення цієї проблеми та обґрунтувати технологію формування готовності студентів до професійного саморозвитку.

1.2. Професійний саморозвиток педагога як психологічна і педагогічна категорія

Професійний саморозвиток є ключовим аспектом особистісного розвитку. Він здійснюється через механізми самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки і саморегуляції, і спрямований на самоактуалізацію шляхом розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, участі в дослідницькій діяльності та посилення цього процесу [17, с. 802].

Аналіз різних концепцій професійного саморозвитку, проведений А. Чурсіній, показав, що існують два основних підходи до розуміння цього явища. Деякі представники вважають, що професійний саморозвиток може відбуватися через самоствердження, самовдосконалення та самоактуалізацію, інші пов'язують професійний саморозвиток з інтеграцією людини в певну професійну систему.

Професійний розвиток фахівця забезпечується, насамперед, системою професійної освіти, що формує необхідні якості та кваліфікації для успішного виконання професійних функцій протягом працездатного віку. Окрім навчання, професійні компетенції (знання, уміння, навички, цінності та їх профілізація) формуються через практичну діяльність та загальну атмосферу контекстного середовища [23].

К. Бабак досліджує професійний розвиток як процес соціалізації, що відбувається протягом життя людини, і спрямований на освоєння професійних ролей, мотивації, знань, умінь і навичок. Основними чинниками цього процесу є

вплив середовища і активність самого суб'єкта професійного розвитку. Це процес проходження через послідовність етапів, що відповідають віковим стадіям розвитку людини, на кожному з яких формуються нові якості професіонала, що забезпечують успішне виконання трудових функцій і підготовку до наступних етапів розвитку.

З методологічної точки зору, зв'язок свідомості й діяльності дозволяє стверджувати, що самосвідомість не тільки проявляється, а й формується через діяльність. Таким чином, професійна діяльність (і, особливо, навчальна діяльність у контексті підготовки до професійної діяльності) впливає на актуалізацію та активізацію саморозвитку особистості. Оскільки багато молодих людей є студентами вищих навчальних закладів, важливим є дослідження можливостей і шляхів оптимізації професійного та особистісного саморозвитку протягом фахової підготовки.

Професійний саморозвиток є комплексним процесом, що має особистісне і професійне значення, заснованим на безперервній взаємодії загальних і індивідуальних аспектів, яка сприяє розкриттю і усвідомленню професійно значущих особистісних якостей і їх активному використанню в професійній діяльності [35].

С. Мінюрова вводить поняття «стратегія особистісно-професійного саморозвитку», розглядаючи професійний саморозвиток як вид внутрішньої діяльності, спрямованої на формування і реалізацію ціннісно-орієнтованого досвіду професіоналізації. Вона виокремлює три основні складові цієї концепції: мотиваційну, цільову та інструментальну. Мотиваційна основа акцентує важливість цінності професійної самореалізації. Цільова основа відображає результати, які досягаються через особистісно-професійний саморозвиток.

О. Чудіна описує професійний саморозвиток як внутрішньо зумовлену прогресивну зміну людини, що проявляється у поліпшенні якості її професійної діяльності. Натомість, О. Власова розглядає професійний саморозвиток як складний процес, який допомагає формувати індивідуальний стиль роботи, усвідомлювати передовий досвід і розвивати власну самостійну діяльність. Крім того, він слугує засобом самопізнання та постійного самовдосконалення.

М. Вієвська та Л. Красовська підкреслюють, що професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім узгодженням психічних структур особистості, що дозволяє ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем та досягати особистісно значущих результатів, які відповідають соціальним вимогам. Вони зазначають, що цей процес постійний і не обмежується попереднім досвідом [5].

Науковці також відзначають, що якщо переважає зовнішня мотивація, студент може відчувати відчуження від навчання: його активність виглядає вимушеною, а зміст навчальних предметів не має особистої цінності. Щоб сприяти розвитку внутрішньої мотивації, завдання в навчальному процесі повинні бути не лише зрозумілими, а й внутрішньо прийнятними для студента. Це перетворює навчальну активність на продуктивну, стимулює пізнавальну зацікавленість та формує стан пізнавального задоволення, який активно залучає особистість до навчально-професійної діяльності [5].

О. Остапчук вважає, що основою професійного саморозвитку є особистісний саморозвиток, орієнтований на формування творчої індивідуальності майбутнього фахівця. Саморозвиток полягає в прагненні людини виявити, усвідомити та вдосконалити свої особистісні якості. Ключовою умовою саморозвитку є свобода вибору, що включає вибір та освоєння суб'єктом певних інновацій.

Кожна ситуація вибору створює безліч можливих рішень, за які сам суб'єкт несе відповідальність. Засоби професійного саморозвитку можуть включати самовиховання, самоосвіту та самовдосконалення, які поєднуються з практичною професійною діяльністю.

Дослідники розглядають професійний саморозвиток як цілісний і свідомий процес, що передбачає правильне визначення та ефективне вирішення психологічних, педагогічних, організаційних і предметних завдань, пов'язаних із особистістю та її професійною діяльністю. Такий процес спрямований на поступове підвищення професійної компетентності, розвиток здатності до самостійного аналізу власної діяльності та активного коригування професійної поведінки відповідно до вимог сучасного освітнього середовища.

Згідно з О. Остапчук, гуманізація фахової підготовки має забезпечувати умови, за яких майбутній педагог здатен формувати власний професійний образ «Я». Це передбачає усвідомлення суперечностей між «Я-реальним» — тим, яким

педагог є на даному етапі розвитку, та «Я-професійним» — бажаним образом компетентного фахівця. Виявлення цих суперечностей дозволяє цілеспрямовано планувати й реалізовувати індивідуальні стратегії професійного саморозвитку, сприяє підвищенню самосвідомості, автономності та внутрішньої мотивації. У результаті майбутній педагог здобуває навички критичного самоаналізу, здатність до адаптації до нових професійних умов та ефективного управління власним розвитком упродовж усього професійного життя.

Таким чином, професійний саморозвиток у контексті гуманізованої підготовки є ключовим чинником формування компетентного, самостійного та відповідального педагога, здатного до безперервного вдосконалення та активної участі в освітньому процесі [68].

Гавриш І, розглядає це поняття через аксіологічний, синергетичний і компетентнісний підходи, визначаючи саморозвиток як процес самотворення, що виникає завдяки взаємодії з зовнішнім середовищем. Основою цього процесу є розкриття та реалізація внутрішнього потенціалу, а також набуття нових особистісних якостей [7].

Виходячи з аналізу теоретичних джерел, професійний саморозвиток можна розглядати як свідому діяльність, що спрямована на самореалізацію особистості в соціальній сфері, визначеній її професією.

Провідні спеціалісти визначають професійний саморозвиток педагогічного працівника як свідому роботу над вдосконаленням своєї особистості, яка реалізується через підвищення професійних знань, умінь і навичок. Це забезпечує зростання професійної компетентності, постійний особистісний розвиток та успішну професійну реалізацію.

На думку А. Кужельного, професійний саморозвиток майбутнього вчителя — це свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення себе відповідно до професійних вимог. Зміни в особистості майбутнього педагога (інтелектуальний та духовний розвиток, здатність керувати своїм психічним станом, зміцнювати професійне здоров'я, волюва цілеспрямованість, розвиток педагогічних здібностей) стають потужними стимулами для професійного і особистісного саморозвитку, формуючи потребу в самовдосконаленні та готовність до цього. Дослідник розглядає професійний саморозвиток як інтегративну властивість

особистості педагога, зумовлену рівнем володіння різними видами педагогічної діяльності та прагненням до підвищення цього рівня, що забезпечує мобільність і адаптивність у соціальній та професійній сферах вчителя.

Л. Мітіна описує професійний саморозвиток як процес зростання, формування, інтеграції та реалізації в педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь. Самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення разом із практичною фаховою діяльністю є основними засобами професійного саморозвитку.

С. Некрасова визначає професійний саморозвиток як активну інтеграцію та реалізацію в професійно значущому особистісному зростанні фахівця знань, умінь і здібностей, набутих у процесі підготовки, а також його потреб, особистісних якостей і готовності до змін.

О. Чудіна розглядає професійний саморозвиток як процес цілеспрямованих змін у особистісній сфері майбутнього педагога, який одночасно сприяє розвитку особистості учня. Вона виділяє основні функції професійного саморозвитку вчителя: цілеутворювальну, рефлексивну, функцію активної взаємодії та нормативну.

Цілеутворювальна функція спрямовує розвиток особистості відповідно до поставлених цілей та ідеалів, формує переживання професійних ситуацій і здатність визначати власні цінності та цілі. Вона є центральною у структурі професійного саморозвитку.

Рефлексивна функція стимулює майбутнього педагога до аналізу причинно-наслідкових зв'язків, розвиває здатність до самоспостереження і застосування отриманих висновків у професійній практиці.

Функція активної взаємодії передбачає потребу в активній діяльності, яка дозволяє поповнювати внутрішні ресурси особистості. Саме взаємодія з навколишнім середовищем запускає механізми саморозвитку і сприяє професійному та особистісному зростанню.

Нормативна функція підтримує стабільність у діяльності педагога, зменшуючи вплив дестабілізуючих чинників та забезпечуючи баланс між професійними вимогами та особистісними потребами.

О. Гандабура робить значний внесок у дослідження, розглядаючи професійний саморозвиток майбутнього вчителя з філософської, психологічної та педагогічної точок зору. З педагогічної точки зору це свідомо самопізнавальна та самопроектувальна діяльність, орієнтована на вдосконалення себе відповідно до вимог професії і самореалізацію в обраній сфері діяльності.

Боришевський М. розглядає професійний саморозвиток майбутнього педагога з аксіологічної, синергетичної та компетентнісної точок зору як процес особистісного самостворення студента, що виникає завдяки ціннісній взаємодії та обміну інформацією й енергією з освітнім і соціальним середовищем. Цей процес базується на виявленні та реалізації внутрішніх потенціалів студента і розвитку нових професійних якостей у практичній діяльності [4].

Позиція Ільчука В. наголошує, що професійний саморозвиток майбутнього вчителя проявляється у здатності студента усвідомлювати власну відповідальність за свій професійний розвиток і вміння регулювати цей процес. Це виявляється в бажанні і здатності аналізувати, коригувати та вдосконалювати своє професійне зростання, а також у самостійності у виборі методів організації навчального процесу [23].

Науковець зазначає, що професійний розвиток педагога є результат професійно-педагогічної підготовки, який виражається в індивідуальності, духовності та здатності самостійно осмислювати педагогічні процеси. Це проявляється у свободі дій у навчальних ситуаціях, оригінальності в виборі методів та здатності впливати на зміну ситуацій [23].

Професійно-творчий саморозвиток майбутніх соціальних педагогів, як зазначає Н. Кабусь, є свідомим процесом вдосконалення професійних навичок і знань, спрямованим на розкриття власного потенціалу й ефективне використання досвіду для вирішення завдань соціально-педагогічної діяльності. Г. Топчій підкреслює, що професійний саморозвиток майбутнього педагога полягає в активній зміні професійних знань, умінь і якостей, що забезпечує успішний розвиток у професійній сфері.

А. Ахмедова розглядає цей процес як багаторівневий розвиток педагогічних здібностей і значущих особистісних якостей, що є критеріями професійного зростання. С. Кубрак описує професійний саморозвиток як усвідомлений і

багатогранний процес інтеграції професійно важливих рис особистості у педагогічну діяльність, визначаючи його як найвищу форму особистісного й професійного вдосконалення.

Ю. Драгнєв акцентує увагу на необхідності самовдосконалення майбутніх педагогів через усвідомлення своєї ролі наставника, роботу над собою та підвищення ефективності професійної діяльності. Р. Цокур вбачає професійний саморозвиток викладача вищої школи у прагненні досягти найвищих результатів через формування соціальних відносин, усвідомлення професійного середовища й розвиток внутрішнього самосприйняття.

І. Бех наголошує на важливості самопрогнозування як механізму, що дозволяє передбачати результати діяльності й формувати нові морально-духовні орієнтири. Т. Тихонова описує професійний саморозвиток майбутнього вчителя як процес самопізнання, самопроектування й самовдосконалення, спрямований на досягнення самоактуалізації та розвитку рефлексивних і навчальних навичок.

Загалом професійний саморозвиток майбутнього педагога є цілеспрямованим, системним процесом, що включає самовиховання та самоосвіту для вдосконалення професійних параметрів, формування нових знань, навичок і якостей. На думку Ю. Прудковських і Н. Тимошенко, цей процес можливий лише за умови мотивації, здатності до самопізнання й самовдосконалення.

Я. Москальова підкреслює важливість усунення бар'єрів у процесі самозмінення через внутрішню та зовнішню взаємодію, а О. Колодницька акцентує увагу на неперервності й складності процесу формування професійно значущих рис, що залежать від особливостей емоційно-особистісної сфери педагога.

Теорія компромісу з реальністю Е. Гінзберга вказує на багаторівневість вибору професії, підкреслюючи, що цей процес включає низку проміжних рішень, які впливають на остаточний вибір кар'єри.

В. Сластьонін виділяє ключові механізми професійного саморозвитку: самосвідомість, самовизначення, самоактуалізацію, самореалізацію, саморегуляцію, самооцінку та інші, що дозволяють педагогу досягти гармонійного особистісного й професійного зростання.

Отже, професійний саморозвиток – це свідомо діяльність, спрямована на самореалізацію особистості у соціальній сфері, визначеній її професією. Ми

погоджуємося з, що безперервний професійний саморозвиток педагога є ключовим елементом його діяльності та вказує, що активізація саморозвитку має велике значення, оскільки від цього залежить розвиток суспільства та благополуччя громадян.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у системі вищої освіти накопичено значний досвід підготовки студентів до безперервного професійного саморозвитку. Цей досвід охоплює як формування ключових компетентностей, так і розвиток здатності до самостійного аналізу власної діяльності, самопізнання та планування подальшого професійного зростання. Він слугує підґрунтям для створення умов, за яких майбутні фахівці набувають умінь та навичок, необхідних для постійного вдосконалення професійної майстерності протягом усього життя. Наприклад, С. Кузікова вважає, що критерієм успішності є безперервний особистісний саморозвиток, і важливо викликати у молоді потребу постійного вдосконалення як запоруку професіоналізму.

В. Ільчук [23] відзначає, що феномен безперервного професійного саморозвитку не є повністю вивченим та вказує, що офіційна система професійного розвитку вже не відповідає сучасним вимогам. Як зазначає науковець, швидкі темпи змін у суспільстві сьогодні роблять традиційну систему професійного розвитку недостатньою для задоволення зростаючих вимог ринку праці та потреб самого спеціаліста. Тому безперервний професійний саморозвиток є важливим для соціального та особистісного добробуту. Ми погоджуємося, що педагоги мають особливу відповідальність за свій професійний саморозвиток, оскільки вони грають ключову роль у відтворенні й примноженні інтелектуального й професійного потенціалу країни.

Кабусь Н. вважає, що найважливішою компетенцією випускника європейського ВНЗ є здатність організувати своє навчання протягом усього життя. На розвиток цієї компетенції спрямовані Європейські рамкові кваліфікаційні характеристики для безперервного навчання, ключові компетенції ЄС для безперервного навчання та інші європейські документи. Підвищення компетентності, яке передбачається цими характеристиками, слугує основою для організації системи безперервного навчання викладачів протягом усього життя. Ця система повинна включати не лише професійний розвиток, але й задовольняти

потреби викладачів у навчанні для підтримки здоров'я, якості сімейного життя, суспільної активності, дозвілля та особистісного розвитку. Так викладачі зможуть ефективно використовувати знання та навички, передбачені європейськими кваліфікаційними вимогами для безперервного навчання, зокрема спеціалізовані знання, навички вирішення проблем, вміння управляти складними умовами роботи та відповідальність за розвиток професійної діяльності команди.

Згідно з книгою національної освіти України під редакцією В. Кременя, розвиток фахівця на ранніх етапах професійного становлення передбачає цілеспрямоване формування, а згодом — вдосконалення професійних якостей та компетентностей. Необхідність організації безперервного професійного розвитку має дві основні причини: задоволення потреби економіки у кваліфікованих фахівцях та підвищення конкурентоспроможності спеціаліста на ринку праці. Зацікавленість у цьому процесі відображається в розвитку різних складових освітньої системи, які включають формальну, неформальну та інформальну освіту.

На нашу думку, безперервний професійний саморозвиток студентів можливий за наявності мотивації, умов для саморозвитку та навичок, пов'язаних із цим процесом. Таким чином, поняття «безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога» можна визначити як тривалий, цілеспрямований і систематичний процес, який передбачає усвідомлену організацію змін у внутрішньому світі особистості студента. Він включає розвиток професійних компетентностей, самопізнання, формування саморефлексивних навичок та здатності до самокорекції власної діяльності. Мета цього процесу полягає у досягненні високих рівнів професіоналізму та ефективності в педагогічній діяльності, забезпеченні готовності до адекватної відповіді на нові освітні виклики та сприянні безперервному вдосконаленню особистісних і професійних якостей педагога.

1.3. Зв'язок між поняттями «розвиток» і «саморозвиток» особистості

Щоб зрозуміти, як підготувати майбутніх педагогів до постійного професійного саморозвитку, необхідно враховувати філософські, психологічні, педагогічні та інші підходи до розуміння цього явища. Складність та багатогранність цієї проблеми зумовлена її міждисциплінарним характером, оскільки вона перебуває в центрі уваги досліджень у різних наукових галузях і є об'єктом вивчення численних наук. Дослідження теорії та методики підготовки майбутніх учителів до безперервного фахового саморозвитку потребує визначення ключових концепцій, розробки термінологічного апарату та інтеграції міждисциплінарних понять у педагогічну науку.

У рамках даного дослідження було визначено та систематизовано об'єкти аналізу інтегративного поняття «готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку». Для повного розуміння цього поняття необхідно почати з аналізу змісту ключового терміна «розвиток» особистості.

Розвиток у загальному сенсі передбачає підвищення рівня організованості системи, що підвищує її здатність ефективно функціонувати та реалізовувати призначені цілі в конкретних умовах. Він проявляється у ускладненні структури, вдосконаленні її організації та збільшенні ресурсного потенціалу. Щодо людини виділяють кілька напрямів розвитку: фізичний, психічний, особистісний, соціальний та професійний.

Людський розвиток можна розглядати як процес накопичення кількісних змін, їх інтеграції та переходу на новий якісний рівень функціонування та самореалізації. У філософському підході розвиток розуміється як саморух явища, що визначається як внутрішніми суперечностями, так і впливом зовнішніх факторів; він охоплює незворотні, закономірні зміни як матеріальних, так і ідеальних об'єктів.

За великим тлумачним словником сучасної української мови, «розвиток» визначається як процес зміни якості, перехід від одного стану до іншого, більш високого. У контексті людини цей термін позначає зміни, що відбуваються в організмі, психіці та поведінці під впливом біологічних процесів, соціального середовища та особистісної активності. Отже, розвиток є фундаментальною

категорією, що лежить в основі розуміння професійного саморозвитку та підготовки майбутніх педагогів до безперервного вдосконалення.

У книзі «Національна освіта України» (за ред. В. Кременя) зазначено, що розвиток людини має такі характеристики, як нерівномірність, кумулятивність, гетерохронність, різноаспектність та сенситивність, що зумовлюється переходами кількісних змін у якісні. Цей процес включає поєднання дивергенції (різноманітність якостей) із конвергенцією (злиття або згортання певних якостей, посилення вибірковості) [43].

Сучасні дослідники часто трактують розвиток як перехід від простого до складного, від нижчого до вищого, як процес оновлення, зростання, дозрівання організму, що тісно пов'язаний із психічним розвитком і змінами в духовній сфері. Основні напрями розвитку включають фізичний (зміни в рості, вазі, структурі мозку), когнітивний (розумові здібності, пам'ять, мовлення, уява) і психосоціальний (особистісні риси, соціальні навички, стиль поведінки).

Г. Крайг підкреслює, що розвиток особистості є складним процесом, який залежить від взаємодії біологічних, культурних, психологічних та соціальних факторів. Цей процес триває протягом усього життя, починаючи з моменту зачаття, і є унікальним для кожної людини.

За В. Костюком, розвиток охоплює не лише кількісні зміни, а й «перерви безперервності», тобто якісні трансформації. Таким чином, розвиток можна вважати процесом і результатом цих змін. Головним джерелом розвитку вважаються внутрішні суперечності, які забезпечують перехід до саморозвитку.

На думку Л. Виготського, когнітивний розвиток нерозривно пов'язаний із соціальним і культурним контекстом, де складні знання засвоюються через участь у значущих соціальних активностях під керівництвом інших.

Сучасні підходи розглядають саморозвиток як важливий аспект становлення особистості. Наприклад, В. Андрєєв визначає розвиток як процес цілеспрямованої зміни системи, що веде до саморозвитку. С. Некрасова виділяє психологічний і процесуально-організаційний підходи до розуміння цього явища. Вони підкреслюють роль як внутрішніх спонукань, так і зовнішнього впливу в розвитку особистості.

Загалом, розвиток особистості – це безперервний процес формування людини як соціальної істоти через соціалізацію і виховання, що тісно пов'язаний із процесами саморозвитку та самореалізації.

Як вже було зазначено, С. Некрасова виділяє два основних підходи до розуміння саморозвитку: психологічний і процесуально-організаційний. Процесуально-організаційний підхід розглядає особистісні та професійні самозміни як процеси, що можуть бути внутрішньо і зовнішньо організованими. Зовнішньо організований процес саморозвитку передбачає наявність зовнішнього впливу, який є педагогічним процесом, а також неорганізованого соціального впливу. Вони є важливими для саморозвитку.

Аналіз наукових праць показує, що саморозвиток може розглядатися з різних точок зору: як мета, засіб, явище, стан, зміна, результат тощо. Як мета, він розглядається в контексті самоактуалізації; як стан – у зв'язку з психологічним здоров'ям і життєздатністю; як результат – це певний рівень особистісного розвитку; як підсумок – вивчається в рамках змін особистості протягом життєвого шляху; як засіб – у філософських і психологічних роботах, як єдиний можливий спосіб самореалізації.

Саморозвиток розглядається як внутрішній процес, саморух. Існує соціальний запит на розуміння саморозвитку, зазначає М. Щукіна, оскільки для особистості важливо володіти технологіями якісних самозмін, які дозволяють випередити конкурентів у споживчій гонитві. Це стимулює розвиток психології саморозвитку як галузі, що забезпечує засобами управління розвитком психіки і особистості, задовольняючи потреби суспільства в знаннях, методах і програмах саморозвитку.

У філософській традиції саморозвиток розглядається як процес розвитку, який відбувається завдяки внутрішнім чинникам особистості і відносно незалежний від зовнішніх обставин. У психоаналітичному підході поняття «саморозвиток» має два основні значення: як спонтанний, природний розвиток особистості та як цілеспрямоване удосконалення її внутрішніх якостей. У психологічних джерелах саморозвиток трактують як зростання «Я», рух до емоційної, когнітивної та моральної зрілості, а в концепції А. Маслоу він розглядається як поступовий шлях до самоактуалізації, тобто реалізації внутрішнього потенціалу особистості.

Процес саморозвитку є багатоплановим і динамічним, він проявляється в різних формах і змінюється протягом часу, що ускладнює його опис за допомогою єдиного психологічного механізму. На думку С. Кузікової, у саморозвитку виділяють кілька ключових психологічних механізмів.

Емоційне забарвлення того, що інтеріоризується, є надзвичайно важливим для особистісного саморозвитку. Об'єкти і явища отримують своє значення через емоційне переживання. Тільки в цьому випадку вони стають значущими для людини. Ідентифікації утворюють систему, де одні з них є центральними, а інші – периферійними. Вони можуть мати різний рівень усвідомленості, актуальності та значущості для суб'єкта, впливаючи на його поведінку. Під час рефлексії особистість аналізує власні дії та свідомість, включаючи уявлення про себе. Рефлексія виникає в ситуаціях, коли необхідно переглянути звичні уявлення про світ, свої установки та цінності. Лише усвідомлена риса особистості, стан або форма поведінки можуть бути проаналізовані і трансформовані на користь особистісного зростання і саморозвитку. Екстеріоризація – це процес, при якому результати діяльності, спрямованої на самозміну, виносяться у зовнішній світ. Вона є завершальним етапом самотворчості і полягає у створенні нових цінностей.

У філософії цей процес розглядають як духовно-практичне перетворення з метою самовдосконалення, а в психології – як необхідну умову самореалізації.

Дослідження саморозвитку в педагогіці зосереджені на пошуку можливостей і технологій, які стимулюють особистість до саморозвитку, забезпечують її засобами саморозвитку і підтримують цей процес педагогічними методами [6, с. 35].

У педагогіці більш поширеними є терміни "самовдосконалення" і "самовиховання", ніж "саморозвиток". О. Чудіна вважає, що професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя є внутрішнім процесом самозміни системи під впливом власних суперечностей, що є вищим рівнем саморуху. Водночас, розвивальна система має бути відкритою, оскільки лише внутрішні ресурси не можуть забезпечити її тривале існування.

О. Власова визначає процес саморозвитку як цілеспрямовану діяльність особистості, спрямовану на постійне самозміцнення і свідоме управління своїм

розвитком, що включає вибір цілей, шляхів і засобів самовдосконалення у відповідності до життєвих установок.

С. Кузікова, аналізуючи педагогічні дослідження з проблеми саморозвитку, робить висновок, що в педагогіці щодо поняття "саморозвиток" переважає процесуально-організаційний підхід, який розглядає особистісні і професійні самозміни як внутрішньо та зовнішньо організовані процеси (саморозвиток як педагогічна технологія). Зовнішньо організований процес саморозвитку передбачає наявність зовнішнього впливу, який, по суті, є педагогічним процесом, тоді як неорганізований розуміється як стихійний вплив соціального середовища.

С. Кузікова розглядає поняття «зовнішньо організований саморозвиток» як суперечливе і навіть нонсенс. Проте важко повністю погодитися з цим твердженням, оскільки навіть сама дослідниця визнає, що особистість, яка змінюється за власним бажанням і завдяки власним зусиллям, може сприйняти зовнішній вплив, якщо він має для неї індивідуальну значущість і сприяє посиленню внутрішньої напруги між наявним і бажаним станом. Водночас особистість може діяти і всупереч зовнішньому впливу. З огляду на це, наша мета полягає не в організації саморозвитку студентів, а у формуванні їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Саморозвиток особистості є базовою умовою її соціальної зрілості та цілісності. Усвідомлений саморозвиток, що реалізується через самовиховання і самовдосконалення, є специфічною внутрішньою діяльністю, спрямованою на розвиток навичок, якостей і здібностей, необхідних для самореалізації в суспільстві. Найвищою формою такого процесу вважається самовдосконалення [27, с. 8]. Зазвичай, усвідомлений саморозвиток передбачає постановку особистістю завдань, спрямованих на зміну себе через власні зусилля.

Т. Северіна підкреслює, що саморозвиток охоплює більше, ніж лише самовдосконалення, оскільки він реалізується як у свідомих, так і в несвідомих формах, спрямованих на зміну фізичних або моральних якостей. О. Прокопова, зі свого боку, розглядає саморозвиток як складову безперервної педагогічної освіти, де свідомо діяльність учителя спрямована на підвищення професійного рівня, самореалізацію у професії та розвиток необхідних для неї якостей.

Підсумовуючи, розвиток особистості можна визначити як процес змін у її фізичній, когнітивній і соціально-емоційній сфері, що відбувається під впливом біологічних факторів та соціального середовища. Саморозвиток же – це свідома, систематична, творча діяльність, яка спрямована на цілеспрямовану зміну особистісних якостей і здатностей для досягнення життєвих цілей і реалізації соціального призначення. Префікс «само-» в цьому понятті акцентує роль особистості в організації власного життя, а також підкреслює її відповідальність у цьому процесі.

Саморозвиток розглядається як ключова категорія в філософії, психології та педагогіці. У філософії його трактують як процес духовного перетворення особистості задля досягнення індивідуальної досконалості. У психології саморозвиток асоціюється з необхідною умовою самореалізації, де особистість свідомо працює над власним становленням, враховуючи прагнення та зовнішні чинники. У педагогічних дослідженнях саморозвиток аналізується з позиції впливу соціального середовища, визначаючи його як прагнення до вдосконалення особистісних якостей через діяльність, яка сприяє їхньому формуванню.

Важливим предметом педагогіки є пошук шляхів і методів стимулювання внутрішньої активності особистості, що, у свою чергу, сприяє її саморозвитку. Усвідомлення цієї взаємодії є необхідним для формування педагогічної майстерності майбутніх учителів і забезпечення їхньої готовності до безперервного професійного зростання.

Висновки до першого розділу

Основне завдання сучасної вищої педагогічної освіти полягає в забезпеченні процесу саморозвитку майбутніх педагогів і формуванні їх готовності до постійного професійного самовдосконалення. Сьогодні українське суспільство висуває потребу у конкурентоспроможних педагогах, які орієнтовані на безперервну професійну самоосвіту та вдосконалення.

Аналіз філософських, психологічних, педагогічних та акмеологічних досліджень дозволив визначити терміни «розвиток» та «саморозвиток» особистості. «Розвиток» особистості відноситься до змін у фізичній, розумовій та

поведінковій сферах, що відбуваються з часом під впливом біологічних процесів і навколишнього середовища. Натомість «саморозвиток» визначається як цілеспрямована, систематична і творча діяльність, спрямована на зміну власних духовних, моральних, практичних, чуттєвих, інтелектуальних і характерологічних якостей для досягнення життєвих цілей і виконання соціального призначення.

Професійний саморозвиток розглядається як свідома діяльність, спрямована на повну самореалізацію в рамках професійної сфери. Це динамічний процес, що включає самоорганізацію прогресивних змін у внутрішньому світі особистості студента з метою досягнення високих рівнів професіоналізму.

У філософії професійний саморозвиток розглядається як духовно-практичне перетворення для досягнення індивідуального самовдосконалення. Психологія трактує саморозвиток як необхідну умову для самореалізації, вивчаючи його місце у загальному процесі життєдіяльності. У педагогічних дослідженнях саморозвиток аналізується з огляду на вплив соціального середовища та прагнення особистості до формування і вдосконалення своїх якостей через різні види діяльності.

Теоретико-методологічна основа формування готовності майбутніх учителів до постійного професійного саморозвитку включає кілька підходів: акмеологічний (забезпечення найвищих професійних досягнень), аксіологічний (усвідомлення цінностей професійного саморозвитку), антропоцентричний (опора на самоосвіту і внутрішню активність), діяльнісний (спеціально організована діяльність для досягнення ідеалу і самореалізації), компетентнісний (формування компетенцій для розв'язання фахових завдань), культурологічний (використання культурних феноменів), особистісний (орієнтація на індивідуальність студента) та синергетичний (розгляд професійного саморозвитку як частини еволюційних процесів). Системний підхід допомагає досліджувати саморозвиток як багатогранне поняття, що включає взаємопов'язані елементи і формує педагогічну систему підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

Отже, саморозвиток – це більше, ніж просто модне слово чи популярна концепція. Це глибокий, свідомий процес, у якому кожна людина відкриває, формує і вдосконалює себе, прагнучи досягти гармонії з внутрішнім світом і зовнішнім середовищем. У сучасному світі, де швидкість змін і викликів зростає

щодня, саморозвиток стає не лише бажаним, а й необхідним. Саморозвиток – це особистісний вибір. Він базується на прагненні людини змінювати себе, розвивати свої здібності, вдосконалювати якості та досягати нових висот. Цей процес не є одномоментним: він потребує часу, терпіння і сили волі. Саморозвиток охоплює різні аспекти життя: інтелектуальний, духовний, фізичний і соціальний. У кожній із цих сфер людина знаходить можливості для зростання, які визначають її життєвий шлях. Ключовим двигуном саморозвитку є мотивація. Чому ми хочемо змінюватися? Для одних це прагнення досягти професійних вершин, для інших – реалізувати себе в мистецтві, а хтось шукає гармонію і внутрішній спокій. Усвідомлення власних потреб і бажань допомагає людині ставити перед собою чіткі цілі та рухатися до них.

Наприклад, людина, яка бажає досягти успіху у своїй професії, може присвятити час вивченню нових навичок, підвищенню кваліфікації або пошуку менторів. У цьому випадку зовнішній вплив – наприклад, рекомендації колег чи оцінка керівника – може відіграти роль каталізатора, але основна робота все одно залежить від самого індивіда. Саморозвиток – це завжди виклик. Найбільша перешкода на цьому шляху – це страх і сумніви. Людина може боятися невдачі або сумніватися у своїх силах. Проте саме ці труднощі є випробуванням, яке допомагає зміцнити характер. Інша проблема – це відсутність послідовності. Часом ми починаємо щось із запалом, але, зіштовхнувшись із труднощами, втрачаємо інтерес. Важливо пам'ятати, що зміни потребують постійної роботи над собою. Незважаючи на те, що саморозвиток має індивідуальний характер, зовнішнє середовище також відіграє важливу роль. Люди, з якими ми спілкуємося, події, у яких беремо участь, і навіть книги, які читаємо, можуть надихати або, навпаки, стримувати нас. Саме тому важливо оточувати себе тими, хто підтримує і мотивує, а також шукати джерела натхнення, які будуть сприяти зростанню. Кінцева мета саморозвитку – це самореалізація. Коли людина усвідомлює свої можливості, розвиває таланти і досягає поставлених цілей, вона відчуває глибоке задоволення від життя. Проте саморозвиток не завершується досягненням однієї мети. Це постійний процес, адже з кожною перемогою виникають нові виклики і горизонти.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

2.1. Міжнародний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку

Результати різних міжнародних досліджень, проведених останнім часом, показують, що ефективні світові освітні системи досягають успіху за рахунок якості підготовки вчителя [3, 4, 38].

Аналізуючи кращі системи шкільної освіти світу М. Барбер і М. Мурshed відзначають, що «... вчителі набувають левову частку своїх педагогічних навичок в перші роки навчання і практики. Однак підтримка, яка надається вчителям в цей період, рідко буває ефективною в тій мірі, в якій могла б бути. Дослідження показують, що багато освітні програми надають мало впливав на ефективність роботи вчителів. Це часто викликано слабким зв'язком між тим, що майбутні вчителі вивчають в ході підготовки, і тим, що їм належить робити на своєму робочому місці [3].

Дані дослідження «Teachers matter» («Вчителі мають значення»), проведеного в 2001–2005 роках у 25 країнах-членах ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) та країнах-спостерігачах, свідчать про те, що через значні зміни в умовах викладання роль вчителя також суттєво трансформується. Тепер учитель має:

- Ініціювати навчальний процес і керувати ним;
- Ефективно реагувати на освітні потреби учнів;
- Інтегрувати підсумкове та поточне оцінювання;
- Викладати в полікультурній аудиторії;
- Синтезувати знання та вміння з різних предметних областей;
- Оцінювати свою діяльність і планувати систематичну роботу з підвищення її якості;
- Використовувати ІКТ для навчання та управління;
- Організовувати проектну діяльність;

- Брати участь в управлінні школою;

Вибудовувати партнерські відносини з навколишньою спільнотою [38].

Розглянемо зміст і організаційні особливості підготовки вчителів у зарубіжних країнах. Автори, які вивчають досвід підготовки вчителя початкових класів у Франції, відзначають низку педагогічних умов, пов'язаних з професійною підготовкою майбутніх учителів. Так, Дмитрієва Е.В. описує необхідні умови ефективної підготовки педагогічних кадрів, а саме:

- ✓ Вмотивованість вибору професії, яка визначається за допомогою спеціальної співбесіди під час відбору;
- ✓ Формування особистісних якостей у процесі підготовки шляхом розширення переліку навчальних курсів;
- ✓ Підготовка вчителя до вирішення сучасних проблем, зокрема в адаптації дітей різних етнічних груп;
- ✓ Підготовка до здійснення педагогічної та психологічної діагностики;
- ✓ Посилення ролі педагогічної практики, яка реалізується відповідно до трьох моделей: практика в підпорядкованій ролі, практика для оволодіння методичними прийомами, практика для оволодіння прийомами аналітичної педагогіки [8].

Загальна і особлива підготовка вчителя середньої школи у Франції проходить в університеті, а професійно-педагогічна (теоретична і практична) - у спеціальних центрах.

У структуру більшості педагогічних факультетів в Фінляндії входять середні навчальні заклади, в яких студенти проходять педагогічну практику. Наявність «своїх» шкіл дозволяє забезпечити тісний зв'язок між змістом програми навчання і реаліями школи, дозволяє адаптувати програми з урахуванням практичних спостережень, зроблених в школах [18].

Педагогічна освіта в Великобританії націлена на формування у майбутніх вчителів компетенцій вирішення конфліктів в класі, роботи з дітьми з різними відхиленнями від норми в фізичному і розумовому розвитку, компетенцій в області психології, фізіології і гігієни дітей, педагогічних технологій, роботи з батьками. У процесі підготовки студентів практикується тьюторська форма навчання, що передбачає організацію індивідуальної траєкторії навчання [18].

У Великій Британії наразі формується нова модель підготовки педагогів, за якою університети відповідають за комплексну теоретичну підготовку майбутніх учителів, тоді як практичне професійне навчання повністю переноситься до навчальних закладів, де студенти набувають досвіду безпосередньо в умовах шкільної практики. У Німеччині університети відповідають за теоретичну підготовку майбутніх учителів, тоді як практичну частину забезпечують місцеві органи народної освіти. На відбір змісту навчальних програм впливають кілька факторів: зміни, що відбуваються у всіх сферах життя суспільства, уявлення про ідеального вчителя та цілі й завдання, які мають виконувати вчителі на сучасному етапі розвитку соціуму.

Члени Конференції міністрів культури Німеччини визначають сучасного учителя таким чином:

- ✓ Фахівець своєї галузі, який здатний до цілеспрямованого та науково обґрунтованого планування, організації і осмислення процесів навчання, а також їх індивідуальної та систематичної оцінки. Учитель передає основні знання і навички, які є основою процесу безперервного навчання. Якість «хорошої» школи та «хороших» занять визначається професійними і людськими якостями викладачів, що вимагає наявності відповідних наукових знань, особливо в педагогічно-дидактичній, соціологічній та психологічній сферах.
- ✓ Фахівець у сфері виховання підростаючого покоління, чия успішність значною мірою залежить від співпраці з батьками. Обидві сторони повинні працювати разом і бути готовими до спільного вирішення проблем виховання та навчання.
- ✓ Фахівець, що виконує оцінювальну функцію: учні повинні відчувати, що їх оцінюють справедливо, що вчителі допомагають їм самостійно оцінювати свої успіхи та вчитися їх примножувати.
- ✓ Фахівець, який постійно підвищує свою кваліфікацію, щоб враховувати сучасні наукові знання і ефективно їх застосовувати у професійній діяльності [25].

Німецькі вчені і практики визначають основні проблеми підготовки вчителів такими:

- ✓ Поєднання педагогічної теорії та практики на всіх етапах підготовки вчителів;
- ✓ Розумне використання міждисциплінарного підходу у підготовці викладачів.

Американські вчені вважають, що підвищення ефективності підготовки вчителів досягається через:

- ✓ Творчу організацію педагогічного досвіду;
- ✓ Формування у студентів рефлексивного мислення;
- ✓ Створення проблемної моделі педагогічного процесу [14].

Підсумовуючи, можна виділити основні напрямки вдосконалення педагогічної освіти в зарубіжних освітніх системах:

- ✓ Перенесення акценту на педагогічну практику, де професійна підготовка вчителів здійснюється безпосередньо в школах, з розширенням мережі стажувань;
- ✓ Зменшення уваги до академічної підготовки на користь підготовки фахівців у реальному шкільному середовищі;
- ✓ Відбір змісту навчання з урахуванням цілей і завдань, які стоять перед сучасним учителем;
- ✓ Модуляризація навчального матеріалу та інтерпретація результатів навчання у вигляді компетенцій, тобто здатності виконувати певні види діяльності;
- ✓ Формування значущих особистісних якостей у студентів;
- ✓ Збільшення частки самостійної підготовки;
- ✓ Використання практико-орієнтованих форм навчання;
- ✓ Підготовка до роботи з різними категоріями дітей.

Крім того, погоджуючи з думкою В. Ковальчука [35], вважаємо, що Україні необхідно створити нову систему не лише для післядипломної освіти вчителів, що враховуватиме кращий міжнародний досвід, але й розробити систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку вже в процесі їх фахової підготовки.

2.2. Підготовка майбутніх вчителів англійської мови до професійного

саморозвитку в педагогічних університетах

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті виступає основним державним документом, що окреслює стратегію та ключові напрями розвитку освіти в країні. Головна її мета полягає у створенні сприятливих умов для всебічного розвитку та самореалізації кожної особистості [38]. У цьому контексті надзвичайно важливим завданням є підготовка майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що відповідає сучасним пріоритетам державної політики: орієнтації освіти на особистість, удосконаленню системи безперервної освіти протягом життя, формуванню ринку освітніх послуг, інтеграції української освіти у європейський та світовий освітні простори та іншим.

Особливе значення формування готовності до постійного професійного саморозвитку набуває саме на етапі навчання у закладах вищої освіти. Саме в цей період закладаються фундаментальні мотиваційно-ціннісні орієнтири, розвиваються когнітивні та рефлексивно-діяльнісні навички, які стають основою подальшого безперервного вдосконалення професійних компетентностей та особистісного зростання майбутнього педагога в умовах сучасної освітньої практики.

За останні роки вимоги до роботи вчителя та його професійного навантаження суттєво зросли. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів у системі вищої освіти стали важливими напрямками досліджень вітчизняних науковців. Вивчення питань гуманізації, гуманітаризації та філософії освіти займалися В. Андрущенко, О. Базалук, В. Кремень та інші; особливостями педагогіки вищої школи досліджували Н. Булгакова, В. Ортинський, Т. Туркот, М. Фіцула та інші. Професійно-педагогічній підготовці та формуванню професіоналізму педагогів присвячені роботи А. Алексюка, Г. Васяновича, О. Дубасенюк, І. Зязюна та ін.; психології професійної діяльності та розвитку вчителя – праці Г. Балла, Н. Побірченко, В. Рибалки, В. Семиченка, О. Сергєєнкової, Б. Федоришина та інших. Формування педагогічної майстерності та творчих здібностей досліджували Є. Барбіна, Ю. Кіщенко, О. Отич, С. Сисоєва та інші; професійне становлення молодого вчителя – Т. Чувакова та інші. Специфіку організації педагогічної практики аналізували Н. Горобаха, О. Почерніна, Г. Шулдик та інші, а питання

єдності теорії і практики в професійній підготовці педагогів – А. Бойко, О. Пехота та інші. Значення та використання інноваційних педагогічних технологій у навчальних закладах висвітлено в роботах Р. Гуревича, І. Дичківської, В. Лозовецької, Г. Сазоненко, Л. Штефан та інших.

Сучасне реформування системи педагогічної освіти в Україні зумовлене не лише внутрішніми чинниками, але й прагненням держави створити привабливу та конкурентоспроможну національну систему вищої освіти, інтегровану в європейський контекст.

Згідно з думкою Г. Ковтун та О. Мартиненко, для підвищення якості української вищої освіти в цілому критично важливо забезпечити високий рівень підготовки педагогічних кадрів. Це вимагає не просто вдосконалення окремих напрямів, а швидкої перебудови системи вищої педагогічної освіти.

Забезпечення високих соціальних стандартів для працівників освіти є однією з ключових умов підвищення престижності професії вчителя та мотивації випускників педагогічних навчальних закладів до роботи в освітній сфері. На державному рівні це означає створення умов, що стимулюють розвиток кадрового потенціалу освітньої галузі, зокрема через упровадження нових підходів до професійного саморозвитку майбутніх педагогів.

Одним із важливих кроків на цьому шляху стало прийняття Закону України «Про вищу освіту» (1 липня 2014 року), що впровадив Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему (ECTS). Ця система не лише оптимізує облік навчального навантаження, але й сприяє індивідуалізації навчальних траєкторій студентів, стимулюючи їхній професійний саморозвиток. Відповідність рівнів вищої освіти національним і європейським стандартам підвищує конкурентоспроможність випускників та відкриває нові можливості для інтеграції України в Європейський простір вищої освіти.

Болонський процес, розпочатий у 1999 році, поставив перед європейськими країнами мету створення Європейського простору вищої освіти. Одним із головних аспектів цього процесу є забезпечення якості освіти. У документах Болонського процесу акцент зроблено на гнучких навчальних траєкторіях, які враховують різноманітний досвід студентів. Визнання компетентностей, здобутих поза

формальними освітніми програмами, також стає дедалі важливішим у сучасному глобалізованому світі.

Центральним елементом цього підходу є розвиток критичного мислення, здатності до самостійного навчання та професійного саморозвитку. Це особливо актуально для майбутніх педагогів, адже їхня роль полягає не лише у передачі знань, а й у формуванні у молодого покоління навичок адаптації до швидкозмінного світу.

Ця реформа створює умови для підвищення мобільності студентів і викладачів, підвищення якості освіти, а також інтеграції національних систем вищої освіти в єдиний освітній простір.

Основні цілі Болонського процесу:

Впровадження зрозумілої та порівняльної системи ступенів: Запроваджено дво- та трирівневу структуру освіти - бакалаврат, магістратура та докторська ступінь. Це полегшує визнання кваліфікацій між країнами.

Мобільність студентів і викладачів: Створено механізми, що сприяють обміну досвідом, знаннями та культурою між університетами Європи.

Запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS): Система кредитів дозволяє студентам переносити свої навчальні досягнення між університетами, роблячи їхній навчальний шлях більш гнучким.

Забезпечення якості освіти: Встановлено стандарти для оцінювання якості освітніх програм, що сприяє підвищенню довіри до дипломів європейських університетів.

Розширення доступу до освіти: Забезпечення рівного доступу до навчання та визнання неформальної й інформальної освіти.

Створення привабливого простору для освіти: Підвищення конкурентоспроможності європейської освіти на глобальному рівні.

Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 році. Основними кроками впровадження цієї реформи стали:

Запровадження системи ECTS, що передбачає облік навчального навантаження у кредитах (30 годин на 1 кредит, 60 кредитів на рік).

Створення прозорої системи визнання дипломів через гармонізацію стандартів вищої освіти.

Вдосконалення акредитації освітніх програм, що гарантує їхню якість.

Окрім цього, було прийнято низку законодавчих змін, зокрема Закон «Про вищу освіту» (2014), який деталізував рівні освіти та інтегрував їх у національну рамку кваліфікацій.

Переваги Болонського процесу:

Можливість продовжувати освіту або працювати за фахом в інших країнах Європи.

Гнучкість освітніх траєкторій для студентів.

Сприяння інноваціям і дослідженням через міжнародне співробітництво.

Підвищення конкурентоспроможності випускників.

Болонський процес є важливим етапом у розвитку систем вищої освіти Європи, включаючи Україну. Він створює можливості для професійного та особистісного зростання студентів, сприяє інтеграції наукових і освітніх систем, а також підвищує якість освіти та її доступність. Проте для ефективної реалізації цілей Болонського процесу необхідна постійна підтримка на державному рівні, а також адаптація освітніх реформ до потреб сучасного суспільства.

В Україні професійний саморозвиток педагогів активно висвітлюється у наукових дослідженнях та практичних матеріалах. Молоді вчителі демонструють свій досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), участі у конференціях, семінарах і педагогічних читаннях, що сприяє їхньому професійному вдосконаленню.

Наприклад, М. Поплавська обґрунтувала педагогічні умови формування готовності інженерів до саморозвитку, а А. Кужельний описав упровадження професійно-орієнтованої технології формування готовності майбутніх учителів у Чернігівському національному педагогічному університеті.

Також важливим є розвиток дистанційного навчання як форми професійного саморозвитку, що надає можливість педагогам отримувати нові знання незалежно від місця їхнього перебування.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає головною метою підготовку життєво компетентних громадян. Це вимагає реформування освітньої системи, орієнтованої на інтеграцію в глобальний простір, впровадження нових технологій і створення умов для безперервного навчання.

Освіта повинна забезпечити людині можливість знайти своє місце у глобалізованому світі. Для майбутніх педагогів це означає готовність до самореалізації, використання інноваційних методик та здатність надихати учнів до навчання протягом усього життя.

Професійний саморозвиток майбутніх учителів є основою для вирішення багатьох завдань сучасної освіти. Від підготовки до безперервного навчання залежить їхня здатність відповідати викликам глобалізації, забезпечуючи якісну освіту для молодого покоління. У цьому контексті реформування вищої освіти в Україні є важливим кроком на шляху до створення конкурентоспроможної системи, здатної інтегруватися у світовий простір.

На початку експерименту, з метою дослідження вітчизняного досвіду підготовки фахівців, зокрема майбутніх педагогів, ми провели опитування в кількох педагогічних університетах країни. Серед них були національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка та Хмельницький національний університет.

Аналіз відповідей респондентів показав наступне: на питання «Чи усвідомлюєте ви необхідність безперервної особистісної освіти?» 57% респондентів відповіли, що «не замислювались над цим питанням»; 35% зазначили, що їх це не цікавить. На питання «Чи готові ви до безперервної особистісної освіти?» лише 3% відповіли позитивно. На запитання «Чи знаєте ви методики (технології) безперервної особистісної освіти?» 5% опитаних відповіли «так», але не змогли конкретизувати відповідь. На питання «Чи приділяють викладачі у вашому університеті увагу безперервній особистісній освіті студентів?» 8% відповіли «так», проте більшість респондентів зазначила, що не були присутні на лекціях з такою тематикою. Водночас значна частина студентів висловила бажання займатися власною особистісною освітою ще з університетської лави, вважаючи це дуже важливим для майбутньої кар'єри.

Відомо, що різні етапи онтогенезу характеризуються специфічними особливостями розвитку та саморозвитку особистості, переважанням певних напрямів і механізмів розвитку. Наприклад, у період юнацтва особливо актуальними стають питання визначення життєвого шляху та вибору професії, коли психологічні й соціальні процеси починають активно взаємодіяти. Професійне самовизначення в цей час виступає каталізатором загального розвитку особистості, закладаючи основу для майбутніх професійних та особистісних досягнень.

На етапі дорослості потреба у професійному розвитку та саморозвитку стає особливо відчутною, оскільки вони виступають основними формами реалізації особистості в соціальному середовищі. Ефективність і тривалість цього процесу значною мірою визначаються механізмом переходу від зовнішньої мотивації та впливів до внутрішньої детермінованості, коли особистість усвідомлено управляє своїм розвитком і самореалізацією [23].

С. Кузікова слушно зазначає, що проблема становлення суб'єкта саморозвитку особливо актуальна в юнацькому віці, коли відбувається вирішення ключових завдань розвитку особистості: формування цілісного образу «Я», досягнення самоідентичності, а також особистісне, соціальне та професійне самовизначення. Відповідно до закономірностей розвитку особистості, на початку дорослого життя молода людина повинна усвідомити свої цінності, визначити життєві цілі та взяти на себе відповідальність за їх досягнення, тобто стати активним суб'єктом власного саморозвитку.

Науковець підкреслює, що для більшості молодих людей період особистісного та професійного становлення збігається з навчанням у закладах вищої освіти, де вони здобувають професійні знання та навички. Це накладає особливу відповідальність на освітян за якість навчально-виховного процесу, адже освіта виступає ключовим інститутом формування інтелектуального, культурного та професійного потенціалу суспільства.

Водночас швидкі темпи розвитку всіх сфер суспільного життя свідчать, що жоден фахівець, спираючись лише на отриману освіту, не зможе ефективно працювати та залишатися конкурентоспроможним протягом усього професійного життя. З цього випливає, що формування сучасного фахівця можливе лише за

умови поєднання поглиблення професійних знань, розвитку практичних навичок та постійного особистісного зростання. Важливо, щоб процес професійної підготовки реалізовувався як формування суб'єкта саморозвитку [28, с. 7].

Якщо розглядати саморозвиток з урахуванням вікових особливостей особистості, зокрема студентського віку, слід звернути увагу на емоційну сферу, яка характеризується періодичними станами незадоволеності собою, власним життям чи взаєминами з оточенням. При недосконалому педагогічному підході такі переживання можуть мати деструктивний характер. Водночас, якщо енергію цих станів спрямувати на вирішення важливих для студента завдань, незадоволеність стає потужним стимулом для конструктивної та продуктивної діяльності, зокрема для безперервного професійного саморозвитку [26].

Якщо враховувати вікові особливості особистості у період студентських років, можна стверджувати, що емоційна сфера відіграє важливу роль у цьому віці. Часто вона супроводжується періодами незадоволеності собою, іншими людьми або життям загалом. Без належної педагогічної підтримки такі стани можуть набувати деструктивного характеру, перешкоджаючи розвитку особистості. Проте, якщо спрямувати енергію цих емоцій на вирішення важливих завдань, вони можуть стати джерелом мотивації для конструктивної та плідної діяльності, зокрема в контексті безперервного професійного саморозвитку.

Навчальна дисципліна «Педагогіка» має значний потенціал для формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення. Ефективність цього процесу залежить від наповнення програми дисципліни матеріалами, що сприяють розвитку навичок саморозвитку, та від використання інноваційних методів навчання. Викладачі можуть застосовувати спеціально розроблені завдання й вправи, спрямовані на формування критичного мислення, рефлексії, а також усвідомленого ставлення до власного професійного зростання.

Значний внесок у вдосконалення програми навчальної дисципліни «Педагогіка» зробила О. Акімова, яка запропонувала інноваційний проблемно-

інтегрований підхід до вивчення історії педагогіки. Цей підхід базується на інтеграції історії педагогіки із суміжними науками, що дозволяє глибше осмислити зміст дисципліни. Кожна тема у програмі має модульну структуру, що сприяє формуванню у студентів системного розуміння та навичок аналізу.

Доповнення програми «Педагогіки» інтерактивними елементами, такими як групові проекти, кейс-методи, дискусії та практичні заняття, орієнтовані на саморефлексію, значно підвищує її ефективність. Це дозволяє студентам не лише засвоїти теоретичні знання, а й застосовувати їх для вирішення реальних педагогічних задач, що є важливим кроком у підготовці до професійної діяльності. Таким чином, дисципліна «Педагогіка» стає ключовим інструментом у формуванні майбутніх фахівців, здатних до постійного саморозвитку та адаптації до змін у професійній сфері.

Основні завдання навчальної дисципліни «Історія педагогіки» включають: вивчення і розуміння появи факторів виховання як соціального явища та закономірностей його розвитку; набуття практичних навичок цілісного аналізу історико-педагогічних проблем; визначення еволюції і трансформації педагогічних ідей та різних форм організації виховання, освіти і навчання. У рамках нашого дослідження пропонується доповнити останнє завдання аспектом, що стосується еволюції та трансформації ідей науковців щодо саморозвитку особистості. Це дозволить майбутнім педагогам не лише отримати знання про історичний розвиток основних педагогічних проблем (концепції української національної системи освіти; питання мети і сутності виховання; принципів виховання; дидактичних теорій і концепцій), а й дізнатися про історичні аспекти виникнення концепцій професійного саморозвитку.

Навчальна програма передбачає освоєння студентами навичок, таких як аналіз історико-педагогічних проблем; орієнтування в різних ідеях і підходах, які існували та існують у педагогічній науці та освітньо-виховній практиці; усвідомлення педагогічної діяльності та формування власних поглядів на неї. Завдяки доповненню теоретичного матеріалу дисципліни методичними матеріалами щодо професійного саморозвитку вчителя, студенти зможуть орієнтуватися у різних підходах до професійного саморозвитку, що сприятиме

усвідомленню важливості і необхідності саморозвитку для майбутньої професійної діяльності.

Практичне заняття на тему «Особистість як найвища мета виховної діяльності у творчій спадщині видатних педагогів минулого» було розширене матеріалом, присвяченим значенню саморозвитку у формуванні особистості. Крім того, теми для самостійного вивчення студентами зазнали певних змін і доповнень. Зокрема, у рамках теми «Антропоцентрична модель К. Ушинського» студенти готували доповіді про реалізацію антропоцентричного підходу у професійному саморозвитку особистості, який К. Ушинський обґрунтував у своїх працях у середині XIX століття і який продовжує залишатися актуальним сьогодні.

При опрацюванні теми «Гуманістична модель А. Маслоу та К. Роджерса» увага студентів була зосереджена на саморозвитку як процесі зростання «Я», досягнення емоційної та когнітивної зрілості, або, за А. Маслоу, поступового руху до самоактуалізації. Перелік тем для рефератів також був розширений і включав такі напрями, як: «Проблема саморозвитку в науковому доробку В. Сухомлинського», «Ідея саморозвитку особистості в основі гуманістичного педагогічного світогляду», «Саморозвиток як двосторонній процес засвоєння та інтеграції культурних цінностей у працях А. Макаренка та В. Сухомлинського» та інші.

Таким чином, дисципліна «Історія педагогіки» володіє значним потенціалом у підготовці майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Цей потенціал доцільно реалізовувати через системне використання спеціально розроблених матеріалів для лекцій, практичних занять та індивідуальної роботи студентів, зокрема написання рефератів.

Дослідження стану підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку в педагогічній практиці показує, що багато українських закладів освіти впроваджують окремі заходи, спрямовані на розвиток саморозвитку студентів: проводяться круглі столи з досвідченими педагогами, лекції, бесіди та семінари. Водночас цього недостатньо для забезпечення повноцінної підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного вдосконалення, оскільки необхідна системна й цілеспрямована робота, що поєднує теоретичну підготовку, практичну діяльність та стимулювання внутрішньої мотивації до саморозвитку.

Висновки до другого розділу

Підготовка майбутніх учителів англійської мови в педагогічних університетах ґрунтується на інтеграції сучасних наукових знань, інноваційних методик та технологій, що забезпечують формування комплексної професійної компетентності. Вчитель іноземної мови має володіти не лише іншомовною комунікативною компетенцією, а й професійною, методичною та загальнокультурною компетентністю, що відповідає сучасним викликам на ринку праці. Значущість підготовки фахівців у сфері викладання іноземних мов обумовлена глобалізацією, зростаючими вимогами до володіння мовами у професійному середовищі та потребою інтеграції у міжнародний освітній простір.

Особливістю педагогічної професії є те, що викладач завжди проявляє себе як особистість у своїй діяльності. Вчитель іноземної мови відрізняється від інших педагогів специфікою своєї дисципліни, яка одночасно є метою і засобом навчання. Це явище, відоме як «поліфункціональність», виявляється у багаторівневості та багатогранності викладання. Іноземна мова охоплює широкий спектр знань і тематик, інтегруючи елементи літератури, мистецтва, історії, географії та інших наук. Її вивчення включає опанування лексичними, граматичними, фонетичними аспектами та розвиток мовленнєвих навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

Ключовою складовою викладання іноземної мови є комунікація, яка водночас є засобом і метою навчання. Ефективне педагогічне спілкування забезпечує взаємодію між викладачем і учнями, обмін інформацією, створення мотивації до навчання та організацію взаєморозуміння. Викладач виконує роль ініціатора, організатора і фасилітатора цього процесу, створюючи атмосферу довіри, комфорту і творчості, що сприяє подоланню мовних бар'єрів і формуванню комунікативної впевненості учнів.

Підготовка майбутніх учителів англійської мови має враховувати необхідність не лише засвоєння лінгвістичних знань і методичних підходів, а й розвиток особистісних якостей. Успішний педагог повинен бути захопленим мовою і культурою, яку він представляє, надихати учнів, створювати позитивну мотивацію до навчання, а також формувати міжкультурну компетентність. Це

вимагає інтеграції сучасних підходів до навчання, таких як проблемно-орієнтоване навчання, міждисциплінарна інтеграція, використання цифрових технологій та інтерактивних методів, які сприяють підготовці висококваліфікованих педагогів, здатних до безперервного професійного саморозвитку.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження ми можемо підвести такі висновки:

Роль учителя англійської мови: Вчитель, організовуючи навчальний процес, не лише навчає учнів мові, а й сприяє розвитку їх моральних якостей. Важливо, щоб учні набували почуття відповідальності, поваги до інших, гордості за свою культуру та позитивного ставлення до іноземних культур. Методичні та особистісні якості вчителя: Ефективність виховного процесу залежить від методичної системи та особистості вчителя. Необхідно не лише використовувати виховні тексти, але й вміти їх інтерпретувати і належно ставитися до них. Вчитель повинен володіти навичками планування уроків, організації спілкування, об'єктивної оцінки учнівських відповідей та підбору цікавого матеріалу. Поліфункціональність іноземної мови: іноземна мова є і метою, і засобом навчання. Вона охоплює різні теми і сфери знання, що дозволяє виховувати патріотизм, естетичне сприйняття, і обговорювати героїв класичних творів. Підготовка педагогічних кадрів: Необхідно готувати викладачів до міжкультурного співробітництва, створюючи умови для розвитку їх як бікультурних особистостей. Вчитель повинен розуміти і культуру своєї країни, і культуру мови, що викладається, бути здатним пояснювати лексичні і граматичні нюанси з урахуванням культурних відмінностей. Зміни в навчанні: Важливо адаптувати курс «Методика навчання і виховання» до сучасних вимог, включаючи нові стандарти та філософію підручників. Студенти повинні брати участь у наукових конференціях, семінарах та обговореннях актуальних проблем для підвищення якості їх підготовки. Інтеграція сучасних технологій: Сучасний вчитель англійської мови повинен використовувати інформаційні та мультимедійні технології, інтерактивні дошки, електронні конспекти і презентації. Це допомагає мотивувати учнів до роботи в Інтернеті, створення презентацій і використання технічних засобів на уроках. Культурна компетентність: важливим аспектом є формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів, яка включає знання і розуміння різних культур. Вчитель має бути здатним включити учнів у соціокультурний простір через обговорення місцевих подій, музеїв, виставок і театральних постановок. Швидка адаптація: у сучасному світі з швидким потоком

інформації вчитель повинен бути здатним швидко реагувати на зміни, володіти динамікою уроку і адаптувати навчання до нових досягнень у різних сферах життя. Міжкультурна комунікація: досвід міжкультурної комунікації, участь у міжнародних проектах і підвищення кваліфікації є ключовими для професійного розвитку вчителя і можуть бути використані для організації міжкультурного спілкування на уроках.

Підготовка майбутніх учителів англійської мови у педагогічних університетах є важливою складовою сучасної системи освіти. Згалом, якісна підготовка забезпечує конкурентоспроможність випускників на ринку праці та їх здатність працювати в умовах глобалізації. У цьому есе розглянуто основні аспекти підготовки майбутніх педагогів англійської мови.

Однією з головних завдань підготовки майбутніх учителів є створення курикулуму, який забезпечує глибоке опанування англійської мови та використання її в практичній діяльності. Навчальні програми повинні включати мовні дисципліни, методику викладання, педагогіку та психологію. Важливим аспектом є їх актуалізація згідно з сучасними тенденціями у глобальному освітньому середовищі.

Застосування інноваційних методів є основою у підготовці учителів англійської мови. Метод проектів, рольові ігри, змішане навчання та використання цифрових технологій допомагають опанувати мовні компетенції та розвивати професійні навички. Особлива увага приділяється стимулюванню креативності та засвоєнню стандартів європейської мовної спільноти (ЗМР).

Практична діяльність є невід'ємною частиною підготовки. Студенти проходять практику у школах, де застосовують навички на практиці. Стажування за кордоном дозволяє отримати цінний досвід та посилити мовну компетенцію.

Отже, сучасне навчання англійської мови вимагає суттєвих змін у вимогах до професійних компетенцій і особистісних характеристик вчителя, що пов'язано з реформами в освіті і зміною парадигми іншомовної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи : Колективна монографія. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – С. 56-71.
2. Акімова О. В. Формування творчого мислення в процесі рішення розумових задач / Ольга Вікторівна Акімова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред. : Н. С. Побірченко та ін. – Умань, 2007. – Вип. 19. – С. 144 – 150.
3. Безбородих С. М. Особистісно-діяльнісний підхід у розвитку конкурентоспроможного педагога [Електронний ресурс] / С. М. Безбородих. Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/466/1/>
4. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку і саморозвитку у особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. 2008. – № 2. – С. 49-57.
5. Вакуленко Т. І. Становлення та розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів Німеччини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т. І. Вакуленко. – К., 1995. – 186 с.
6. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ірина Володимирівна Гавриш. – Х., 2006. – 579 с.
7. Гаврілова Л. Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : монографія / Л. Г. Гаврілова. – Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 403 с.
8. Гончаренко С. У. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес / С. У. Гончаренко, В. Кушнір // Шлях освіти. 2008. – № 4 (50) – С. 5.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К., 1997. – 375 с.

10. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
11. Гончарова О. А. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. А. Гончарова. – К., 2008. – 29 с.
12. Дере́за І. С. Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному саморозвитку студентів [Електронний ресурс] / І. С. Дере́за // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. – Вип. 8. – С. 124-127. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_8_38.
13. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття» [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_5x/pg_irwjios.htm .
14. Дубасенюк О.А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійнопедагогічній підготовці майбутнього вчителя // Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 14-40.
15. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
16. Жалдак М. І. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання в загальноосвітній середній школі / М. І. Жалдак : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Ч. 2. – Умань, 2008. – С. 144-152.
17. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник. [Електронний ресурс] / І. В. Зайченко. Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680802/pedagogika/profesiyni_vimogi_osobistosti_pedagoga.
18. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс] –

http://dneprtest.dp.ua/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=61

19. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Закон від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
20. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>
21. Ільєнко О. Л. Системний та синергетичний підходи як методологічна основа дослідження проблеми конкурентоспроможності фахівця / О. Л. Ільєнко. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2015. – Вип. 47. – С. 125-134.
22. Ільїна Т. І. Методика «Вивчення мотивації навчання у ВНЗ» [Електронний ресурс] / Т. І. Ільїна. – Режим доступу : <http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/01/Методика-«Вивчення-мотивації-навчання-у-виші»-Т.І.-Ільїна.pdf>.
23. Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Віта Василівна Ільчук. – Вінниця. 2016. – 20 с.
24. Іонова О. М. Системний та синергетичний підходи у педагогічних дослідженнях : навчальний посібник / О. М. Іонова. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 50 с.
25. Кабусь Н. Д. Дослідження проблеми формування установки на професійно-творчий саморозвиток студентів – майбутніх соціальних педагогів / Н. Д. Кабусь // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2012. – № 36. – С. 199-204.
26. Калініченко А. І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. І. Калініченко. – Вінниця. 2002. – 16 с.
27. Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками:

шукаємо рішення : навч. посіб. для майбут. учителів. – 6-е вид. / В. В. Каплінський. – Вінниця, 2011. – 80 с.

28. Карпов А. В. Рефлексивність як психічні якості; методика і діагностика / А. В. Карпов // Психологічний журнал. 2003. – Т. 24. – № 5. – С. 45-57.
29. Карташова Л. А. Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Любов Андріївна Карташова; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 20 с.
30. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Н. В. Кічук. – К., 1993. – 31 с.
31. Кіщенко Ю. В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. В. Кіщенко. – К., 2000. – 20 с.
32. Клопота Є. А. Тренінг самопізнання та саморозвитку : навч. посіб. для студ. Вищ. навч. закл. / Є. А. Клопота ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. Нац. ун-т» м-ва освіти і науки, молоді та спорту України. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 207 с.
33. Книга національної освіти України [Електронний ресурс] / Акад. пед наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009 (1)
<http://refdb.ru/look/1238872-p6.html>
34. Ковтун Г. І. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції / Г. І. Ковтун, О. В. Мартиненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. – № 2. – С. 329-336. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_2_43. – Назва з екрану.
35. Ковальчук В. І. Професійний розвиток учителів: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / В. І. Ковальчук – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid> – Назва з екрану.

36. Кокарева Е. О. Евристичне навчання як засіб творчого саморозвитку майбутніх педагогів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 «Теорія навчання» / Елеонора Олексіївна Кокарева; Тернопільський нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка, [Криворізький пед. інститут ДВНЗ «Криворізький національний ун-т»]. – Тернопіль, 2012. – 19 с.
37. Колодницька О. Д. Стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю засобами проектних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Дмитрівна Колодницька. – Хмельницький : Б.в., 2012. – 20 с.
38. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів. Монографія / А. М. Коломієць. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.
39. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [колект. моногр. / під. заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
40. Комплекс нормативних документів для розробки складових систем стандартів вищої освіти. – К., ІЗМН, 1998. – 118 с.
41. Коноваленко Ю. В. Завдання, які можна використовувати для роботи зі студентами педагогічних спеціальностей [Електронний ресурс] / Ю. В. Коноваленко. – Режим доступу : <http://hardkonovalenko.blogspot.com>.
42. Костенко М. А. Критерії та показники професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя / М. А. Костенко // Проблеми сучасного мистецтва і культури : Проблеми професійної педагогічної діяльності : зб. наук. праць. – Київ : Науковий світ, 2002. – С. 59-63.
43. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-ге вид.] – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
44. Кривильова О. А. Формування у майбутніх вчителів готовності до самостійної творчої діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. А. Кривильова. – Кіровоград, 2006. – 24 с.
45. Крижановська З. Ю. Самореалізація людини як запорука її саморозвитку

/ З. Ю. Крижановська // Соціальна психологія. – К. : Вид-во Укр. Центру політичного менеджменту, 2009. – № 3 (35). – С. 95-100.

46. Кубрак С. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / С. В. Кубрак; Житомирський державний ун-т імені Івана Франка. – Житомир, 2012. – 20 с.
47. Кузікова С. Б. Конструювання методики дослідження саморозвитку особистості [Електронний ресурс] / С. Б. Кузікова, Б. О. Кузіков // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. – № 2. – С. 106-112.
48. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : [монографія] / С. Б. Кузікова. – Суми : МакДен, 2011. – 412 с.
49. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність у професійному саморозвитку вчителя XIX століття : історико-педагогічний аспект [Електронний ресурс] / О. А. Лавріненко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2011. – Вип. 14. – С. 105-109. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2011_14_27.
50. Лащихіна В. П. Розвиток системи підготовки педагогічних кадрів у Франції (друга половина XX – початок XXI століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. П. Лащихіна. – К., 2009. – 20 с.
51. Лозовой В. О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія / Г. Г. Лозовой, Л. М. Сідак. – Х.: Право, 2006. – 256 с.
52. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн – членів Європейського Союзу / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. 2007. – № 1. – С. 131-142.

53. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. 2009. – № 2. – С. 13–26.
54. Луговий В. І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: (теорет.-методолог. аспект) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. І. Луговий // Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України – К., 1995. – 48 с.
55. Луговий В. І. Компетентності та компетенції : поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / [гол. ред. В. Андрущенко ; редкол. В. Бакіров, І. Вакарчук, В. Луговий та ін.] ; Ін-т вищої освіти НАПН України. – К., 2009. – № 3 (Дод. 1). – С. 8-14.
56. Максименко С. Д. Психологічні механізми розвитку і саморозвитку особистості / С. Д. Максименко // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі : Матер. методол. сем. АПН України, 19 бер 2008 р. – К. : АПН України, 2008. – С. 30-37.
57. Максименко С. Психологічні засади взаємозв'язку професійного навчання і розвитку особистості майбутнього фахівця // Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : наукове вид. / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України / С. Максименко. – Київ : Наукова думка, 2003. – С. 691-796.
58. Максименко С. Д. Психологія особистості : підруч. / С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
59. Методика вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфир [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://um.co.ua/14/14-6/14-60136.html>.
60. Михайличенко В. Є. Готовність студентів до саморозвитку: сутність і структура / В. Є. Михайличенко, М. В. Канівець // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2011. – № 32-33. – С. 304-310.
61. Москальова Я. Ю. Педагогічні умови саморозвитку майбутнього вчителя

гуманітарного профілю у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Яна Юріївна Москальова; Харків. Нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – 20 с.

62. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.edudirect.net/sopids-1388-1.html>.
63. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> (1.07.2013).
64. Психологія саморозвитку особистості : збірник наукових праць [Електронний документ] / за ред. Н. В. Чепелевої, Я. Ф. Андрєєвої. – Чернівці – Київ, 2016. – 284 с.
65. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с. Романовський О. Г. Сутність професійно-особистісного саморозвитку майбутніх фахівців та його механізми [Електронний ресурс] / О. Г. Романовський, М. В. Канівець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. – Вип. 34. – С. 193-197. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_34_42.
66. Савченко О. Я. Ознаки особистісно-зорієнтованої підготовки майбутніх вчителів: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / О. Я. Савченко / [ред. кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.) та ін.]. – К. : КНПУ, 1997. – 412 с.
67. Стельмах С. С. Професійний саморозвиток викладача вищої школи як чинник підвищення якості освіти / С. С. Стельмах // Науковий вісник праць. – Серія «Педагогіка». – Мелітополь, 2012. – Вип. 8. – С. 76-82.
68. <https://iqholding.com.ua/blogs/%C2%ABya-realne%C2%BB-ta-%C2%ABya-idealne%C2%BB-ya-kontseptsiya-ta-samootsinka-yak-osnova-samopiznannya-ta-samovdoskonalennya>

SUMMARY

Based on the conducted research, we can draw the following conclusions:

Role of the English Teacher: The teacher, by organizing the educational process, not only teaches students the language but also fosters the development of their moral qualities. It is important for students to develop a sense of responsibility, respect for others, pride in their own culture, and a positive attitude toward foreign cultures.

Methodological and Personal Qualities of the Teacher: The effectiveness of the educational process depends on the methodological system and the teacher's personality. It is necessary not only to use educational texts but also to be able to interpret them and approach them appropriately. The teacher should possess skills in lesson planning, communication organization, objective evaluation of students' responses, and selection of interesting materials.

Polyfunctionality of Foreign Language: Foreign language serves both as a goal and a means of learning. It covers various topics and fields of knowledge, which allows for the development of patriotism, aesthetic perception, and discussion of heroes from classical works.

Preparation of Teaching Staff: It is necessary to prepare teachers for intercultural cooperation, creating conditions for their development as bicultural individuals. The teacher should understand both their own culture and the culture of the language being taught, and be capable of explaining lexical and grammatical nuances considering cultural differences.

Changes in Teaching: It is important to adapt the course "Methodology of Teaching and Education" to modern requirements, including new standards and the philosophy of textbooks. Students should participate in scientific conferences, seminars, and discussions on current issues to improve the quality of their training.

Integration of Modern Technologies: A modern English teacher should use information and multimedia technologies, interactive whiteboards, electronic notes, and presentations. This helps motivate students to work online, create presentations, and use technical means during lessons.

Cultural Competence: An important aspect is the formation of students' linguistic and socio-cultural competence, which includes knowledge and understanding of different cultures. The teacher should be able to integrate students into the socio-cultural space through discussions of local events, museums, exhibitions, and theatrical performances.

Quick Adaptation: In the modern world with its fast-paced flow of information, the teacher must be able to quickly respond to changes, manage the dynamics of the lesson, and adapt teaching to new achievements in various fields of life.

Intercultural Communication: Experience in intercultural communication, participation in international projects, and professional development are crucial for a teacher's professional growth and can be used to organize intercultural communication in lessons.

The training of future English teachers in pedagogical universities is an important component of the modern education system. In general, high-quality training ensures the competitiveness of graduates in the labor market and their ability to work in a globalized environment. This essay examines the main aspects of the training of future English teachers.

One of the main tasks of training future teachers is to create a curriculum that ensures in-depth mastery of the English language and its use in practical activities. Curricula should include language disciplines, teaching methods, pedagogy and psychology. An important aspect is their updating in accordance with modern trends in the global educational environment.

The use of innovative methods is the basis for the training of English language teachers. The project method, role-playing games, blended learning and the use of digital technologies help to master language competences and develop professional skills. Special attention is paid to stimulating creativity and mastering the standards of the European Language Community (ELC).

Practical activities are an integral part of the training. Students undergo internships in schools, where they apply their skills in practice. Internships abroad allow you to gain valuable experience and strengthen language competence.

In conclusion, modern English language teaching requires significant changes in the requirements for professional competencies and personal characteristics of the teacher, which are related to educational reforms and the changing paradigm of foreign language education.